

T.C.

DÜZCE ÜNİVERSİTESİ

SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**12-14 YAŞ ARALIĞINDA SPOR YAPAN VE SPOR YAPMAYAN
ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI**

LOKMAN ARSLAN

YÜKSEK LİSANS TEZİ

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

DANIŞMAN

DOÇ. DR. KORKMAZ YİĞİTER

DÜZCE-2018

T.C.
DÜZCE ÜNİVERSİTESİ
SAĞLIK BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

**12-14 YAŞ ARALIĞINDA SPOR YAPAN VE SPOR YAPMAYAN
ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN
KARŞILAŞTIRILMASI**

LOKMAN ARSLAN
YÜKSEK LİSANS TEZİ

BEDEN EĞİTİMİ VE SPOR ANABİLİM DALI

DANIŞMAN
DOÇ. DR. KORKMAZ YİĞİTER

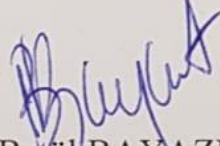
DÜZCE-2018

KABUL VE ONAY

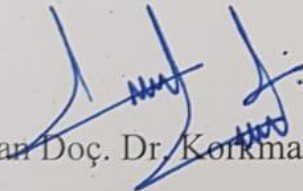
Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans Programı Çerçevesinde yürütülmüş olan 12-14 Yaş Aralığında Spor Yapan ve Spor Yapmayan Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinin Karşılaştırılması adlı çalışma, aşağıdaki jüri üyeleri tarafından Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Tarihi:/...../2018

TEZ SINAV JÜRİSİ

Doç. Dr. Betül BAYAZIT
Kocaeli Üniversitesi
Başkan

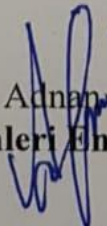
Danışman Doç. Dr. Korkmaz YİĞİTER
Düzce Üniversitesi
Üye

Dr. Öğrt. Ü. Zeynep İnci
KARADENİZLİ
Düzce Üniversitesi
Üye

Yukarıdaki Tez, Yönetim Kurulunun 03./01./2019 tarih ve 11. sayılı kararı ile kabul edilmiştir.

Prof. Dr. Adnan ÖZÇETİN
Sağlık Bilimleri Enstitü Müdürü

BEYAN

Bu tez çalışmasının kendi çalışmam olduğunu, tezin planlamasından yazımına kadar bütün aşamalarda etik dışı davranışlarımın olmadığını, bu tezdeki bütün bilgileri akademik ve etik kurallar içinde elde ettiğimi, bu tez çalışmasıyla elde edilmeyen bütün bilgi ve yorumlara kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları da kaynaklar listesine aldığımı, yine bu tezin çalışılması ve yazımı sırasında patent ve telif haklarını ihlal edici bir davranışımın olmadığı beyan ederim.

LOKMAN ARSLAN

15/10/2018

TEŞEKKÜR

Yüksek Lisans eğitiminin boyunca bizlere rehberlikleriyle yön veren başta saygıdeğer hocam Doç. Dr. Korkmaz YİĞİTER 'e teşekkür ederim ki öğrencisi olmakla kendimi çok şanslı hissediyorum. Emeği geçen diğer hocalarıma desteklerini esirgemeyen aileme, arkadaşlarıma ve kıymetli meslektaşım Salih ÖNER 'e teşekkür ederim.

LOKMAN ARSLAN

İÇİNDEKİLER

BEYAN	i
TEŞEKKÜR	ii
İÇİNDEKİLER	iii
TABLOLAR LİSTESİ	v
KISALTMALAR ve SİMGELER LİSTESİ	vi
ÖZET	1
ABSTRACT.....	2
I. BÖLÜM.....	3
1. GİRİŞ VE AMAÇ	3
1.1. Araştırmanın Konusu.....	5
1.2. Araştırmanın Amacı.....	5
1.3. Araştırmanın Alt Amaçları.....	5
1.4.Araştırmanın Önemi.....	6
1.5.Varsayımlar	7
1.6. Sınırlılıklar	7
II. BÖLÜM	8
2. GENEL BİLGİLER.....	8
2.1. Spor ve Sosyal Boyutları	8
2.1.1. Spor Tanımı.....	8
2.1.2. Spor ve Sosyal Çevre	9
2.1.3. Spor ve Sosyalleşme	10
2.1.4. Spor ve Eğitim.....	12
2.1.5. Spor ve Toplum.....	14
2.1.6. Sporun Kişisel Yönden Önemi.....	15
2.2. Spor ve Kişilik	16
2.2.1. Sporun Kişilik Üzerindeki Etkisi.....	17
2.2.2. Spor Yapan ve Yapmayanların Kişilik Özellikleri.....	19
3. SALDIRGANLIK	21
3.1. Saldırganlık	21
3.1.1. Saldırganlığın Tanımı.....	21
3.1.2. Saldırganlığın Sebepleri	23

3.1.3. Saldırganlıkla İlgili Kuramsal Görüş ve Yaklaşımlar.....	29
3.1.4. Saldırganlık ve Spor	31
IV. BÖLÜM.....	35
4. GEREÇ ve YÖNTEM	35
4.1 Evren ve Örneklem.....	35
4.2 Veri Toplama Araçları	35
4.3. Verilerin Analizi.....	36
V. BÖLÜM	37
5.BULGULAR.....	37
VI. BÖLÜM.....	48
6. TARTIŞMA VE SONUÇ	48
EKLER	59
ÖZGEÇMİŞ	68

TABLolar LİSTESİ

Tablo 5.1. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımları	37
Tablo 5.2. Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımları.....	37
Tablo 5.3. Katılımcıların Sınıflarına Göre Dağılımları.....	38
Tablo 5.4. Katılımcıların Anne Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımları	38
Tablo 5.5. Katılımcıların Baba Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımları.....	39
Tablo 5.6. Katılımcıların Ailelerinin Aylık Gelirlerine Göre Dağılımları.....	40
Tablo 5.7. Katılımcıların Spor Yapıp Yapmadıklarına Göre Dağılımları	40
Tablo 5.8. Katılımcıların Spor Yapıp Yapmadığına Göre Saldırganlık Ölçeği Alt Boyutları	41
Tablo 5.9. Katılımcıların Yaşa Göre Saldırganlık Ölçeği Alt Boyutları.....	42
Tablo 5.10. Katılımcıların Sınıfa Göre Saldırganlık Ölçeği Alt Boyutları	43
Tablo 5.11. Katılımcıların Anne Öğrenim Durumuna Göre Saldırganlık Ölçeği Alt Boyutları	44
Tablo 5.12. Katılımcıların Baba Öğrenim Durumuna Göre Saldırganlık Ölçeği Alt Boyutları	45
Tablo 5.13. Katılımcıların Aylık Gelire Göre Saldırganlık Ölçeği Alt Boyutları	46
Tablo 5.14. Katılımcıların Cinsiyete Göre Saldırganlık Ölçeği Alt Boyutları	47

KISALTMALAR ve SİMGELER LİSTESİ

f :	Frekans
N :	Katılımcı sayısı
p :	Anlamlılık Değeri
ss :	Standart Sapma
$<$:	Küçüktür işareti
$>$:	Büyükttür işareti

ÖZET

12-14 YAŞ ARALIĞINDA SPOR YAPAN VE SPOR YAPMAYAN ÖĞRENCİLERİN SALDIRGANLIK DÜZEYLERİNİN KARŞILAŞTIRILMASI

Lokman ARSLAN

Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim
Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Korkmaz Yiğiter

Bu çalışma, orta öğretim düzeyinde öğrenim gören spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin saldırganlık düzeylerinin belirlenmesi amacıyla yapılmıştır. Çalışmanın evrenini, İstanbul Esenler Türk İsveç Kardeşlik Orta Okulu'nda öğrenim gören öğrenciler ile İstanbul Esenler Birlik Orta Okulu'nda Öğrenim gören öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise; rastgele seçilen 12-14 yaş aralığında'ki toplam 640 öğrenci oluşturmaktadır. çalışmada demografik özellikleri belirlemek için bilgi formu ,çalışmada bireylerin saldırganlık düzeylerini belirlemek için Buss ve Perry (1992) tarafından geliştirilen Saldırganlık Ölçeği (SO) (Aggression Questionnaire) kullanılmıştır (Buss 1992). İlk olarak 1992'de geliştirilen ve dört temel bileşenden oluşan bu ölçek, daha sonra Buss ve Warren (2000) tarafından yeniden ele alınmış ve dolaylı saldırganlık bileşeni eklenerek incelenen bileşen sayısı 5'e çıkarılmıştır. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması ise Can (2002) tarafından gerçekleştirilmiştir. Verilerin analizi için ortalama, standart sapma analiz teknikleri kullanılmıştır. Farklılıkları belirlemek için Independent t test, One Way Anova ,testleri yapılmıştır. Elde edilen verilerin istatistiksel olarak değerlendirilmesinde anlamlılık düzeyi $p<0.05$ alınmıştır. Analizler sonucunda; Çalışmaya katılan öğrencilerin Spor yapıp yapmadıklarına göre saldırganlık ölçeği karşılaştırmasına bakıldığında spor ve sportif faaliyetleri eğitim alanlarının gerçek bir parçası haline getirerek Milli Eğitim ve Gençlik ve Spor bakanlığının her yaş aralığındaki nesilleri sportif açıdan desteklemesi, üniversitelerin daha aktif bir görev üstlenmeleri, yerelde belediye ve sivil toplum örgütleri gibi toplum üzerinde söz sahibi olan kurum ve kuruluşların özellikle bunu bir vazife bilmeleri, sporun yaygınlaşması ve daha az saldırgan bir toplumun oluşması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

Anahtar Kelimeler: Spor Kültürü, Saldırganlık, Toplum ve İnsan, Psikoloji

ABSTRACT

12-14 WHO ENGAGED IN SPORTS AND NON-SPORTS ATTENDING SECONDERY EDUCATION INSTITUTIONS

Lokman ARSLAN

**Düzce University Institute of Healt Sciences Department of Physical Education
and Sports**

Thesis Advisor: Doç. Dr. Korkmaz Yiğiter

This study was carried outto determine the aggressiveness levels of students who are engaged in sports and non-sports who are studying at the secondary level.

The student's universe constitutes the students who are studying at İstanbul Esenler Turkish Swedish Fellowship Middle School and who are studying Istanbul Esenler Birlik Middle School. The sample of the study is; randomly selected (12-14 agegroup) in total 640 students. The Aggression Questionnaire (SO) developed by Buss and Perry (1992) was used to determine the level of aggression of individuals in the study. This scale, originally developed in 1992 and composed of four main components, was later reevaluated by Buss and Warren (2000) and added indirect aggression component. The adaptation of the scale to Turkish was done by Can (Can, 2002). Mean, standard deviation analysis techniques were used for the analysis of the data. Independent t test, One Way Anova, was used to determine the differences. When the obtained data were evaluated statistically, the level of significance was taken as ($p < 5$).

As a result of the analyzes; According to Aggression Scale Sub-Dimensions, Physical Aggression, Verbal Aggression, Anger, Hostility subscales the average of those who did not play at all was found to be higher than those who did sports as amateurs and those who played at leisure, and this was statistically significant ($p < 0,05$). To be able to achieve this, the national ministries of education and sports have to support the generations of all ages sportively Universities have to undertake a more active task, especially institutions and organizations that have a say in the community, such as the municipality, it is thought that the spread of sports is important for the formation of a less aggressive society.

Keywords: Sport Culture, Aggression, Society and Human, Psychology

I. BÖLÜM

1. GİRİŞ VE AMAÇ

Spor, bireylerin fiziksel ve psikolojik yönden sağlık faktörlerinin geliştirilmesi, heyecan duyabilme, bireysel yada takım yarışlarında üstün gelme ve asıl anlamı ile başarı faktörünün artırılması için belirli kurallar doğrultusunda ve yine rekabet ölçüleri içerisinde performansın maksimum seviyeye ulaştırılması için gösterilen üstün gayretler bütünüdür⁵.

Spor, insanlar ile ilgili olan birçok farklı bilim dalı ile iç içedir. Fonksiyonel bir yapıya sahip olan spor özellikle psikoloji alanıyla yakın bir ilişki içerisinde⁷³. Spor psikolojisi içerisinde meydana gelen gelişmeler ile birlikte son dönemlerde en fazla üzerinde durulan konuların başında spor ve kişilik konuları gelmektedir. Bu konu içerisinde, sporun bireylerin kişilikleri üzerine olan etkileri, kişilik ve performans arasındaki ilişki, elit sporcuların sahip oldukları kişilik özellikleri ve sporcu kişiliği gibi farklı birçok çalışma alanı oluşturulmuştur⁷⁰. Başarılı sporcuların kişilik özelliklerinin diğer sporcuların sahip oldukları kişilik özelliklerinden farklı olduğu veya sporun ve egzersizin kişilik özellikleri üzerinde meydana getirdiği olumlu etkilerinin neler olduğu ortaya çıkarıldığında hem antrenörlerin hem de spor sektörünün işi çok daha kolay olacaktır. Bu sayede sporcu ve spor dalına yönelmek gibi seçimler kolaylaşacaktır. Doğru tercihler, beraberinde spor başarısı getirecektir³¹.

Spor kavramı üzerine yapılan çalışmaların cevap aradığı birtakım sorular vardır. Bu sorulardan birkaçını şu şekilde sıralayabiliriz:

- Spor yapanlarla yapmayanlar arasında kişilik özellikleri yönünden fark var mıdır?
- Elit sporcular diğer sporculardan farklı kişilik özelliklerine sahip midirler?
- Herhangi bir spor dalına özgü kişilik özellikleri var mıdır?
- Spor ve egzersiz kişilik özelliklerinde değişikliklere neden olur mu?
- Takım sporu yapanlarla bireysel spor yapanların kişilik özellikleri arasında fark var mıdır?³¹.

Tüm bu soruların yanıtlarını bulmak adına pek çok araştırma yapılmış ve birbiriyle çelişen farklı sonuçlar ortaya çıkmıştır. Fakat bütün bu araştırmaların ortak sonucu “sporla kişilik arasında bir etkileşim olduğu” ve “sporun olumlu etkiler yarattığı” şeklindedir³¹.

Bireylerde ortaya çıkan saldırganlık bazı faktörlerin sonucunda ortaya çıkmaktadır. Bu faktörleri şu şekilde sıralamamız mümkündür:

- Bireylerin toplumsal yaşamında ailenin tutumu sonucundaki etkisi
- Ebeveynlerin bireye karşı tutumu ve ailedeki annenin mesleki durumu
- Annenin yada babanın yokluğundan kaynaklı ruhsal sıkıntılar
- Ailedeki diğer kardeşlerin sayısı, bundan dolayı ortaya çıkan ilgi eksikliği
- Doğum esnasında yaşanan sıkıntılardan kaynaklı saldırganlık oluşumu
- Bireyin toplumsal çevredeki ve okuldaki sosyal ortamının etkisi
- Bireyin yaşadığı tekrar eden müzmin hastalıklar
- Televizyon ve bilgisayar kullanımı ile beraber gelen asosyallik durumu
- Bireyin yaşantısındaki ekonomik ve sosyal şartların etkisi².

Fromm (2007) Bir başka bireye ya da bir başka canlıya, doğada bulunan başka bir cansız varlığa zarar verilmesi veyahut zarar verme güdüsünün oluşması durumundaki bütün hareketleri saldırganlık olarak tanımlamaktadır. Saldırganlık kavramı; “biyolojik olarak uyarlanabilen, yaşamın bazı alanlarına yararı olan yumuşak saldırganlık” ve “biyolojik olarak hiçbir kalıba oturtulamayan canice saldırganlık” olarak iki bölümde değerlendirilir. Biyolojik uyarlanabilir saldırganlık; yaşamsal beklentilere karşı tehdit durumundaki oluşumlara tepkidir. Kalıtımsaldır ve bütün canlılarda ortak olarak bulunmaktadır. Biyolojik olarak uyarlanamayan saldırganlık kavramındaysa; bir tehdit durumunda oluşan saldırganlık değildir. Genetik olarak programlanmamıştır, sadece insan doğasına uygundur, toplumsal açıdan büyük zararlar verdiği için biyolojik olarak geniş çaplı yıkımlara uğratır. Yapılan bütün çalışmalarda saldırgan davranışların altında yatan sebepler üzerinde itinayla durulduğu görülmektedir. Saldırganlığın temelinde; ailesel özelliklerin, benliğin bir parçası haline gelmemesinin, vicdan gelişiminin eksikliğinin ve içsel kontrol zayıflığının yattığı ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda, saldırgan davranışların aileler tarafından çocuklara uygulanan disiplin metotlarının olumsuz etkileri, anne-baba tarafından verilen cezalar ve saldırgan davranışın aile

tarafından pekiştirilmesine yönelik davranışlar ile desteklendiği de görülmektedir. Bununla beraber engellenme ve öfkenin de saldırganlığa yol açtığı görülmüştür^{78,39}. Saldırganlık aslında insanın korkularından ileri gelen kendini koruma güdüsüdür. Saldırganlık bazı belli şartlar altında ortaya çıkar. Doğadaki tüm canlılarda savunma amaçlı saldırganlık mevcuttur. Fakat doğada bulunan hiç bir canlı, keyfi yere bir başka canlıya zarar vermeyi düşünmez. Doğada yaşayan canlılar sadece ihtiyaçları yada korunmaları için saldırgan olmaktadır. İnsanoğlu var olduğundan beri diğer canlıların yaptığını yapmakta, korunmak ve ihtiyaç karşılayabilmek için saldırganlık tavrı göstermektedir. Esas amaçlardan biri ise bulunduğu kültüre kendine kabul ettirmektir. Ayrıca kendini ve toplumunu tehdit eden varlıkları ise ortadan kaldırmak için saldırgan olabilmektedir. Bireyleri tehdit eden varlıklar ise yoruma açık bir durumdur ve kişiden kişiye değişmektedir. Ayrıca genç ve çocuk bireyler, diğer saldırgan insanları kendilerine rol model almaktadırlar. Genç ve çocukların enerjilerini doğru alanlara aktarmasına yardımcı olmalıyız. Sosyalleşme süreçlerinde yaşanan sıkıntılar da saldırganlığa neden olmaktadır. Erkek çocuklarının oyuncak silahlarla oynaması bile onların sosyal gelişimine büyük bir darbedir. Ayrıca saldırganlık konusunda cinsiyetçilik yapılmaktadır. Geleneksel toplumlarda erkeğin saldırganlık hakkı vermekte fakat kızları bu haktan uzak tutmaktadır, bu da Erkeğin hareketlerinin toplum tarafından daha fazla onandığı anlamına gelir ki, bu onanma da erkeği saldırganlık konusunda serbest bırakır¹⁸.

1.1. Araştırmanın Konusu

Orta Öğretim Kurumlarında Öğrenim gören 12-14 yaş aralığındaki Spor yapan ve Spor yapmayan Öğrencilerin Saldırganlık düzeylerinin karşılaştırılmasıdır.

1.2. Araştırmanın Amacı

Orta Öğretim Kurumlarında öğrenim gören spor yapan ve spor yapmayan öğrencilerin saldırganlık durumlarını karşılaştırarak spor ve spor faaliyetlerinin bireylerdeki saldırgan tutum ve davranışları nasıl etkilediğini gruplar arasındaki farklar incelenip değerlendirilerek öneriler sunmaktır

1.3. Araştırmanın Alt Amaçları

1.Spor yapan ve Spor yapmayan bireyler arasında kişilik özellikleri yönünden fark var mıdır

2.Spor ve egzersiz kişilik özelliklerinde değişikliklere sebep olur mu

3.Spor ve spor faaliyetleri toplumsal normlara uyumu kolaylaştırır mı? olumlu yada olumsuz etkileri var mıdır?

4. Spor ve Spor faaliyetlerinin bireylerin bedensel ve ruhsal durumlarına ne tür katkılar sağlayabilir

5.Farklı soyo-kültürel ve ekonomik yapıların bireylerin kişilik özelliklerine etkisi var mıdır

6.Sportif faaliyetlerinin bir eğitim elamanı olarak kullanılmasının insan yaşamına olumlu yada olumsuz katkısı olabilir mi.

1.4.Araştırmanın Önemi

Saldırganlığa sebep olan bireysel, kültürel ve sosyo-ekonomik faktörler dikkate alındığında, bireylerin sportif faaliyetleri hayatlarının bir parçası haline getirmeleri, bireylere birçok açıdan olumlu katkı sayılabılır. Çağımızda bireyin toplum ve toplumun kişi üzerindeki beklentileri hızla değişiklik göstermektedir. Bu kapsamda, spor faaliyetlerine düzenli katılım göstermek adeta bireyi toplumsal faaliyetler açısından daha sosyal, daha girişimci, daha atılgan hale getirebilir. Bu kazanım ise bireyin toplumdaki rol ve beklentilerine cevap verebilme kapasitesini artırabilir. Spor ve sportif faaliyetlerini eğitim alanlarının gerçek bir parçası haline getirerek bireylerin zihinsel ve fiziksel olarak daha iyi eğitilmesi sağlanabilir. Spor yapmak, stres, kaygı ve benzer birçok psikolojik problemlerin üstesinden gelmeyi kolaylaştırarak sağlıklı nesillerin yetişmesine imkan tanıyabilir. Spor ve Spor faaliyetlerinin bireysel yaşamda ve toplumsal alanda hızla kabul görmesi toplumun sağlıklı gelişimi adına bu araştırma önem kazanacaktır. Bunun gerçekleşebilmesi için merkezi olarak milli eğitim ve spor bakanlıklarının her yaş grubundaki nesilleri sportif açıdan desteklemesi, üniversitelerin daha aktif bir görev üstlenmeleri, yerelde belediye ve sivil toplum örgütleri gibi toplum üzerinde söz sahibi olan kurum ve kuruluşların özellikle bunu bir vazife bilmeleri, sporun yaygınlaşması ve daha az saldırgan bir toplumun oluşması açısından önemli olduğu düşünülmektedir.

1.5.Varsayımlar

- 1.Araştırma grubundaki örneklem ölçek ve envanteri içtenlikle yanıtlamışlardır.
- 2.Kullanılan veri toplama araçları geçerli ve güvenilirlerdir.
- 3- Araştırmada kullanılan anket Orta Öğretim Kurumları'nda Öğrenim gören 12-14 Yaş aralığındaki Spor yapan ve Spor yapmayan Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinin karşılaştırılması adlı konuyu yeterli düzeyde incelendiği varsayılmıştır.
- 4- Araştırmada kullanılan kaynaklar geçerli ve güvenilirlerdir.

1.6. Sınırlılıklar

1. Araştırmaya katılan örneklem İstanbul Esenler Türk İsveç Kardeşlik Orta Okulu ve İstanbul Esenler Birlik Orta Okulu'nda öğrenim gören öğrenciler ile sınırlıdır.
2. Araştırma, kullanılan ölçeklerin ölçtüğü nitelikler ile sınırlıdır.
3. Araştırma, katılımcılara uygulanan ölçeklerdeki sorulara verdiği cevapların doğruluğu ile sınırlıdır.

II. BÖLÜM

2. GENEL BİLGİLER

2.1. Spor Ve Sosyal Boyutları

2.1.1. Spor Tanımı

Spor her şeyden önce bireylere hitap eden, sağlıklı ve iş verimi yüksek bir toplum ortaya çıkararak, geleceğe güvenle bakabilecek yapıcı, yaratıcı ve sağlıklı genç bireyler yetiştirilmesine katkı sağlayan, sosyal çözülmeye ve yabancılaşmaya karşı kullanılabilen bir araçtır⁷⁷. Eski çağlardan bu yana toplumlar içerisinde çok önemli bir yer edinen spor ile ilgili olarak, bilim adamları tarafından birçok tanım yapılmıştır. Spor, bireylerin doğal çevresini beşeri çevresi haline dönüştürürken kazandıkları yetenekleri geliştiren, belirli kurallar çerçevesinde ekipmanlı ya da ekipmansız bireysel veya toplu bir şekilde bireyleri sosyalleştiren ve topluma uyumunu kolaylaştıran, insanın ruhsal varlığı ile bedensel varlığını değiştirip geliştiren, temelinde rekabet, dostluk, paylaşmak gibi kavramları olan bir olgudur³¹.

Spor kavramı; insanların bedensel bütünlüğünün geliştirilmesi ile beraber aynı zamanda da ruh sağlığının geliştirilmesini hedef almıştır. Spor, insanın doğasında mevcut olan rekabetçilik duygusunu, belli kabul edilebilir şartlar içinde insanlara kullanmaktadır. Mücadele verme arzusunu temele koyarak yarışma ve kendini diğer bireylerden üstün gösterme uğraşını hedef alır. Amaç tamamıyla bireysel yönden gelişme ve bu gelişmeyi en üst seviyeye çıkarmaktır⁵.

Spor olgusunun genel amacı; spor yapan insanların beden sağlığıyla beraber ruh sağlığını da belli şartlar altında dengeli hale getirip, geliştirilmesidir. Bu kavramı da yarışma ve başarı kavramlarına çevirerek bir etkinlikler zinciri yapar. Spor; hedeflenen başarıya ulaşmak adına çeşitli yönleriyle kişinin sağlığını da dikkate alan bir eylem olmalıdır⁶⁵.

Spor; bireyin özündeki üstün gelme ve başarıya ulaşma isteğinin doğal ve toplumsal çevre ile etkili iletişime girerek, belirli bir sistem çerçevesinde gelişen ve temelinde adalet duygusu yatan, belirli kurallar doğrultusunda fiziksel güç ve psikolojik, moral, mutluluk elde edilmesiyle sosyal ve kişilik bilincinin rekabetçi ortama yansımalarıdır⁴⁷.

2.1.2. Spor ve Sosyal Çevre

Toplum, canlı ve cansız her türlü varlıkla ilişki içerisinde olur. İnsanların diğer insanlarla, etkinliklerle, faaliyetlerle ilişkilerini anlamlandırır, değerlerle şekillendirerek kendi varlığının bir ögesi haline getirir. Bu farklı bir açıdan da bireyi çevreye alıştırmaya işlemidir. Bu işlemin sonucunda oluşan yapı “sosyal çevre” olarak tanımlanır. Son dönemlerde sıklıkla kullanılan sosyal çevre kavramı; gündelik yaşam içerisinde, politikadan bilime kadar birçok alanda kullanılmaktadır. Toplumsal ortamı oluşturan faktörler; bedensel, sosyal ve kültürel faktörler bazında sınıflandırılabilir. Başka bir ifadeyle bireyin ailesi, komşuları, akrabaları, arkadaşları, mahallesindeki diğer bireyler, evi, içinde yaşadığı kenti, okulu, iş yeri hatta kullandığı ekipmanlar bile bireyin yaşamında etkili olan sosyal çevre unsurlarını oluşturmaktadır. Her birey farklı çevre şartları içerisinde yaşamını sürdürebilmektedir. Bireylerin yetiştiği şartlar birbirlerine göre farklılık göstermektedir. Bu durum, spor dallarına yönelişin de farklılaşmasını sağlamaktadır. Dikkat edilmesi gereken bir diğer faktör ise, teknoloji ve kitle iletişim araçları içerisinde meydana gelen değişim ve gelişmelerdir. Dünya özellikle son elli yılında büyük değişim yaşamıştır. Haberleşme araçlarının gelişmesi ile beraber, iletişim yüksek seviyelere çıkmış, daha da kolaylaşmıştır. Böylelikle; dünyanın erişilebilir hale gelmesi toplumlarda çevresi az veya hiç gelişmemiş olan bireylerin ufuklarının gelişmesine katkı sağlamaktadır⁴¹.

Çağdaş toplumlar içerisinde spor; toplumsal yaşamın vazgeçilmez temellerinden biridir. Fakat ilerleyememiş toplumlarda spor olgusunun önemi kavrayamamış ve gerekli özen gösterilmemiştir. Çağımızda farklı kültürlerin spor kavramına verdikleri değer, kendi toplumsal ve kültürel yapısını yansıtmaktadır. Spor kavramı medeniyetleşme ve gelişmenin bir nişanı olarak kabul edilir⁷⁶. Sporla uğraşan bireyler açısından ele aldığımızda, sporun etkilendiği en önemli olgular arasında aile ve toplumsal yaşantı, okul ve iş yaşantısı sayılabilir. Toplumdaki iletişimin kalitesi de bu etkenlerden oldukça etkilenir. Toplumdaki iletişim ağlarının yetersiz olması durumunda bireyler spor branşlarından oldukça zor etkilenirler. İletişim araçlarının gelişmiş olduğu ülkelerde ise, bireyler spor dallarını daha hızlı tanımakta ve onlara daha hızlı katılım göstermektedirler⁴⁸.

Sosyal çevrenin sahip olduğu özellikler farklı sportif faaliyetlerin geliştirilmesine ortam hazırlamaktadır. Toplumsal yaşam olarak değerlendirilen okul, aile, iş yeri ve bireyin düşüncesiyle değerlendirilen çevrenin yapısal şartları, spor etkinliklerinin hangi alanda olması gerektiğine ışık tutmaktadır. Ayrıca okul, aile ve meslek hayatında hoş karşılanmayan olgular toplumda da gelişme imkânı bulamamışsa, dış ilişkilerden kopuk, toplumsal yaşantı varsa, toplumun gelişmesi ve değişmesi çok az miktarda ise yapılacak spor etkinliklerinin de optimum gelişmesi beklenemez. Spor olgusu tamamen toplumsal rollerle ilişkilidir³⁵.

Birey, herhangi bir spor alanına yönelmişken sosyal çevresinin baskısından, stresinden uzaklaşmaktadır. Aynı zamanda spor faaliyetlerini gerçekleştirdiği bir sosyal çevreye sahip olmakla ve o çevrenin kurallarına göre davranmak bireyin sorumluluk duygusunu geliştirmektedir. Sosyal çevre ve spor ilişkisi, bireyin geleceğini garanti altına alması ve hayatını idame ettirebilmesi adına sportif faaliyetlerde bulunması şeklinde ortaya çıkmaktadır. Ayrıca modern toplumların ve şehirleşmenin ortaya çıkardığı stres ve baskıdan kurtulmak, kendine zaman ayırarak verimli zaman geçirme ve eğlence isteği yönünden sosyal çevre ve spor iç içe giren yapılardır⁴⁶.

2.1.3. Spor ve Sosyalleşme

Sosyalleşme, bireyin doğduğu andan itibaren toplum üyeliğini elde edebilmesi adına geçirmiş olduğu aşamalar bütünüdür. Doğum ile birlikte yaşam süreci içerisinde bireyin kişilik yapısının gelişmesi ve toplum içerisinde bireyin varlığının kabul edilmesi ve gelişmesi sosyalleşme sürecini ifade eder³⁶.

Sosyalleşme, bireyin sosyal gruba katılmasının bir sonucudur. İnsanoğlu; belli bir sosyal yapıya katılırken o çevrede geçerli olan bazı sosyal şartları, çevre içerisine girişte ve ilerleyen zamanlarda alacağı pozisyonları, bunların sonucunda sahip olacağı statü ve bu sosyal statülerden mütevellit kendi özünden beklenen davranış normlarını kavramak zorundadır. Sosyalleşme olgusu, bireyin doğumu ile başlamaktadır. Toplumda büyüyen bireyin yine toplum içerisinde genel geçer halde bulunan değer yargılarını, inanç sistemlerini, toplum içerisindeki yeri, sosyal davranış şekillerini öğrenmesi, ergenlik ve çocukluk zamanlarından itibaren etkileşim halinde bulunduğu çevrelerden edindiği geçerli tavır ve değer, statü ve rol beklentileri sonucunda “sosyal ben” ve “sosyo-kültürel kişilik” olgularına sahip olması ile devam etmektedir³⁶.

Yani, insan bütün yaşamı boyunca sosyal durumlarda bulunabilir. Birey sosyal roller üslendiği için, bu rollerin öğrenilmesi esnasında da sosyalleşmeye devam eder³³.

Spor, ele alınış şekli ve toplumsal doğurguları nedeniyle dikkatli bir şekilde değerlendirilmesi gereken bir konudur. Bir kültür elemanı olarak spor, kitleleri değişik noktalarda etkileyebileceği gibi, saldırganlık içgüdüsünün kontrol altına alınabilmesi adına işlendiği zaman olumlu sonuçlar ortaya çıkarabilen bir kavram olmaktadır. Toplumların ekonomik yapıları ve sistemlerine bağlı olan spor, olumlu sonuçları olan bir kavram olabileceği gibi, olumsuz sonuçlar ortaya çıkaran bir kavram da olabilmektedir³⁰.

Spor yapanlar, sosyal çevre edindiğini, yeni arkadaşlıklar edindiklerin dile getirirler. Spor sayesinde insanlar yeni ortamlara girerler. Şehirlerarası, ülkeler arası arkadaşlıklar sporla gelişir. Spor, iletişim araçları içerisinde en önemli vasıtalarından bir tanesidir. Bir milletin bireyleri arasındaki duyguyu beslemek, onları ortak hedeflere yöneltmek sporla sağlanabilmektedir¹¹.

Spor olgusunun olmazsa olmaz görevlerinden diğeri de bireyin bir sosyal çevreye ait hissetmesini sağlamak ve bu duyguyu geliştirmektir. Ait olma duygusu sosyal bir varlık olan bireyin sosyalleşme süresinde en önemli etkenlerden biridir. Bir aileye, tuttuğu yada oynadığı takıma, bir ulusa ait olma, bireyin toplumsal olarak sahiplendiği rolün şekillenmesinde ve buna oranla statü kazanmasında oldukça büyük bir rol üstlenmiştir. Spor faaliyetlerinin yapıldığı çevrede elde edilecek olan bütün başarılar, kişilik hislerinin fazlalaşarak devamına ve bireylerin hızla sosyalleşmesine katkı sağlayacaktır⁶⁴.

Spor, oyun içerikli bir yapı göstermesi sebebiyle eğlendirici ve dinlendirici bir faaliyet olarak da değerlendirilebilmektedir. Oyunun farklı birçok özelliğini sporda da görmek mümkündür. Oyun'da olduğu gibi spor yarışmalarında da zaman ve yer faktörü açısından sınırlı olsa bir etkileşim söz konusudur. Spor oyun kavramının eğlenceli tarafının bünyesinde bulundurmasına rağmen, aynı zamanda da bir misyona ulaşmak için kendini araç olarak görmektedir. İlke olarak olimpiyat düşüncesinde üzerinde önemle durulduğu gibi, sporun kendi hedefi dışında, farklı bir hedefe hizmet etmemesi gerekir. Oysaki toplumsal çalışmalar açısından bakıldığında sporun birçok simgesel ve toplumsal görevi olduğu görülmektedir. Sporun bütünleştirici, birleştirici ve eğitimsel

işlevlerinin yanı sıra, günlük yaşamın bazı ihtiyaçlarını güvence altına almaya yönelik bir görevi olduğu da görülmektedir³⁰.

Modern toplumlar içerisinde spor, yaygın ve etkin sosyal kurumlar içerisinde yer almaktadır. Sporun bilinçli bir şekilde yaygınlaştırılması ve toplumun çağdaş anlamda spor yapması ile gelişmişlik arasında önemli derecede bir paralelliğin varlığı kabul edilmektedir⁷⁷.

Spor, bireyin dinamik sosyal çevrelerine katılımını sağlayan önemli bir sosyal etkinlik olmasından dolayı, bireyin sosyalleşmesinde önemli bir role sahip olmaktadır. Aynı zamanda spor, bireyin kendi sığ dünyası içerisinde sıkıştığı kalıplardan kurtularak farklı ortamlarda, farklı bireylerden, inançlardan, fikirlerden insanlarla iletişim içerisinde bulunmasını, onlardan etkilenmesini ve onları etkilemesini sağlamaktadır. Bu özelliğiyle sporun, yeni arkadaşlıkların kurulmasına, pekiştirilmesine ve sosyal kaynaşmaya katkı sağladığı söylenebilmektedir. Spor sadece spor yapanlar arasında değil aynı zamanda izleyiciler arasında da önemli bir iletişim ortamı oluşmasını sağlamaktadır²⁴.

2.1.4. Spor ve Eğitim

Eğitim, en genel tanımı ile yetişkin bireyler tarafından toplumsal yaşama adapte bireylerin kendilerini geliştirmesi için uygulanır. Eğitim, eğitimden faydalananların sosyal yaşam piramidinde yukarı doğru hareketlilik kazanmaları sonucunda elde edecekleri sosyal statü sayesinde meslek sahibi olabilmelerine de ortam hazırlamaktadır³⁵.

Eğitim, diğer tüm faktörlerde olduğu gibi bireylerin spora yönelmelerinde de etkili olmaktadır. Spor faaliyetini fiziksel ve ruhsal bir eğitim olarak değerlendirdiğimizde, sporun eğitim ile iç içe olduğu görülmektedir³⁶.

Toplum hayatını büyük ölçüde içine alan eğitimin, sistem içinde üstlendiği rol oldukça büyüktür. Bu açıdan, sporu ve sportif faaliyetleri eğitimin kapsamı içinde değerlendirmeliyiz. Sporun en önemli faktörlerinden biriside eğitimidir. Spor bu açıdan değerlendirildiğinde iki farklı durum ortaya çıkar. Spor ve eğitim kavramları karşılıklı etkileşim halindedir. Sporun eğitimle beraber yapılması amaçlanır ve sporun en başarılı şekilde yapılabilmesi için eğitimden faydalanılır⁶.

Bu eğitim için spor kavramı içinde bulunan tüm bireyler payımı alır. Yöneticilerden antrenörlere ve seyircilere kadar tüm paydaşların eğitilmesi gerekmektedir. Bu noktada eğitim kavramı yapılacak spor faaliyetinin vazgeçilmez bir parçasıdır ve sporun hizmetindedir. Sporun performansa dayalı ve sanatsal taraflarının geliştirilebilmesi için eğitim şarttır⁶.

Antrenmanların bilim ışığında yapılması önemlidir. Bu yüzden de verilen eğitim ve sporun performans fizyolojisi konusundaki gelişimi önemli yer tutar. Ayrıca yönetim aşamasında ki tüm birimlerin eğitimi spor etkinlikleri içinde yapılacak gelişim ve yenilenmede önemli yer tutmaktadır. Spor, eğitim kavramının hedeflerine ulaşabilmesi için en önemli mihenk taşlarından biridir⁶⁷.

Bedensel, ruhsal ve sosyal açılardan sağlıklı birer toplum oluşturmak için, örgün eğitim kurumlarının yanında yaygın spor eğitimine gereken önem verilmelidir. İçinde bulunduğumuz dönemde, bireylerin hayatları rutin bir hal almakta, beşeri ve sosyal ilişkileri azalmakta, boş zamanları çoğalmakta, bu bireylerin sıkıntıları artmakta ve yeterli hareket alanı bulamamaktadırlar. Tüm bu olumsuz durumlar ve özellikle hareketsizlikler, zaman içerisinde bireyin aktifliğini yitirmesine, sinir, kas ve dolaşım sisteminin bozulmasına ve iş veriminin azalmasına neden olmaktadır⁷⁷.

Okullarda gerçekleştirilen spor faaliyetleri ve fiziksel aktivite içeren derslerin yapılması ile genç bireyler hayatlarında ilk kez spor kültürü ile karşılaşılırlar. Bu sebepten dolayı da, genç bireyin gelişimi için spor kilit görev görmektedir. Spor bedensel gelişmeye olumlu katkıda bulunduğu gibi, zihinsel gelişime de büyük katkı sağlar. Eğitim çevrelerinde yapılan faaliyetlerin spor dallarına yönlendirme etkisi vardır. Beden eğitimi derslerinde başarı sağlayan gençler ise kolayca spora yönlendirilmektedir. Bu yüzden beden eğitimi derslerini işleyen öğretmenler büyük sorumluluk sahibidirler ve üzerlerine büyük yük düşmektedir. Beden eğitimi dersleri bir tartı vazifesi görmektedir. Sporla ilk kez tanışan birey kendi sınırlarının ne olduğunu anlar, eksik taraflarını geliştirir ve bireysel yeteneklerini geliştirir. Ayrıca takımadaşlık anlayışı ve yarışma ortamıyla beraber sosyalleşme süreci hızlanır⁴⁸.

2.1.5. Spor ve Toplum

Günümüzde geniş kitleleri içine alan spor kavramında, sporda alınan başarı sonrasında kişilerdeki hiyerarşi durumu ortaya çıksa bile, bu durum sınıfsal bir hale dönüşmemektedir. Toplumsal faaliyetler açısından spora bakıldığında, sporun birçok simgesel ve toplumsal görevi olduğu görülür. Sporun bütünleştirici, birleştirici ve eğitimsel görevleri yanında günlük yaşamın bazı ihtiyaçlarını güvence altına almaya yönelik birtakım görevleri olduğu da görülmektedir. Sosyal çevrede spora katılım şekli, düzeyi, yararı ve sorunları sadece bireylerin yetenekleri ve ilgilerine bağlı olarak gerçekleşmez. Sosyal çevre ve toplumdaki bireylerin spora yönelttiği destek; sporun gelişip güçlenmesinde önemli bir etkidir⁷.

Modern çağda artık gelişmiş tüm toplumlar sporun önemi kavramakta ve gerekli desteği vermektedir. Ayrıca ulusunun başarısını düşünerek ülkelerinin de desteği ile girdikleri her spor alanında ilk sıraları almayı hedeflemektedirler. Sporda başarı kazanmak artık toplumların saygınlığı artıran bir gelişme olarak görülmektedir⁶⁷.

Spor, bireysel açıdan olduğu kadar toplumsal kalkınma açısından da oldukça önemlidir. Sporun toplumsal kalkınmayı olumlu yönde etkilemesi için, her şeyden önce geniş kitlelerin temel spor kültürüne ve spor yapma olanaklarına sahip olması gerekir. Ülke içerisindeki sportif ilişkilerin kültürel kaynaşmayı teşvik etmesi, davranış ve tavırların ortak bir noktada birleştirilmesi, toplulukların boş vakitlerinin değerlendirilmesi, sporun geniş topluluklara mal edilmesi, bedensel, fiziksel, ruhsal açıdan sağlıklı bireyler yetiştirilmesinin bir aracı olarak kullanılmaktadır⁴⁷.

Bu durum, bir taraftan bireylere fayda sağlarken, diğer taraftan da sosyal kalkınmanın etmenlerinden biri olarak, toplum içerisinde önemli bir görevi yerine getirmektedir. Çünkü her açıdan sağlıklı bireylerden meydana gelen toplumlar aynı ölçüde sağlıklı, milli birlik ve bütünlük içinde bulunurlar⁴⁷.

Spor, hem katılımcısıyla hem de izleyicisiyle tüm insanların günlük yaşamını olumlu ya da olumsuz bir yönde etkiler. Bütün bilinenler sporun toplumun dışında olmadığını birer kanıtı olarak karşımıza çıkmaktadır. Toplumla içten ve düzenli bir biçimde bağlanmış bir toplumsal etkinlik olan spor, bir ulusu “Biz” duygusu çevresinde toplar ve diğer bütün iç çekişmelerin, ayrılıkların silinmesinde rol oynar. Toplum tarafından belirlenen ve denetlenen şartlar doğrultusunda, istikrarlı zihinlerin ya da bireylerin

oluşumuna katkıda bulunan sporun, bir toplumsal kümenin farklı kurumları içerisinde bütünleştirici vazife gördüğü ve toplumdaki ayrılıkların doğmasını önlediği görülmektedir. Toplumsallaştırıcı ve uygarlaştırıcı görevleri en etkili biçimlerde yerine getiren sporun özellikle “Dürüst Oyun” kurallarına ve otoriteye saygı, öz denetim ve öz disiplin gibi özelliklerin kazanılıp sürdürülmesinde yararı unutulmadığı gibi, bu özellikler toplum tarafından geliştirilir, anlamlandırılır ve tanımlanır⁴³.

Toplumun dinamiklerini oluşturan alışkanlık ve ihtiyaç kavramlarını karşılaması bakımından spor olgusu çok önemlidir. Spor artık kendini günümüzde bir sosyal kurum olarak kabul ettirmiştir. Artık sosyal yaşantıyı yakındıran ilgilendiren imgelere ve davranış biçimlerine sahip olarak onları geliştirmiştir. Sosyal kurumlar birbirleriyle etkileşim halinde olmak zorundadır. Sporda diğer sosyal kurumlarla ilişki içerisinde olmak zorundadır. Spor bir kurumsal yapı olarak değerlendirildiğinde bulunduğu toplumun tüm ekonomik ve kültürel yapısına uyum sağlamalıdır. Çünkü Spor ve toplum beraber gelişen kurumlardır⁴⁸.

2.1.6. Sporun Kişisel Yönden Önemi

Bazı psikologlar kişiliği bireyin uyarıcı olma bakımından değeridir şeklinde açıklamaktadır. Bireyin toplumda üstlendiği farklı roller ve bu rollerin başkası üzerinde bıraktığı etkilerin tümüne kişilik çerçevesinden bakarlar. Rol yapmak, rolü üstlenilen birey gibi davranmak anlamına gelir. Rol bireyin dikkat, ilgi, gözlem, algı, yetenek ve çabalarıyla yakından ilgilidir. Oyun ve sportif etkinlikler içinde bireyler sürekli olarak birbirlerini güdülmeyerek zengin bir birikime sahip olurlar ve bu birikimlerde yaşam süreçleri boyunca onlara bir takım kolaylıklar sağlar. Oyun vasıtasıyla toplumsallaşan ben ve başkası kavramlarının bilincine varan çocuk içinde aldığı roller bakımından kendi kişiliğini daha iyi tanır, kendini başkalarından ayırt eden özelliklerinin farkına varır⁶⁷.

Kişilik ve spor eylemleri arasında bir ilişki olup olmadığı konusunu otto neumann aşağıdaki şekliyle açıklanmaya çalışmıştır:

- Spor yapan bireyler, yapmayanlara göre daha dirençli, çalışkan, dinamik ve pratik becerilere sahiptir.
- Spor yapan bireyler, yapmayanlara göre kendini kontrol etme, iradeye hakim olma, kendini savunma ve özverili olma konusunda az da olsa farklılık gösterir.

- Spor yapan bireylerin, ağır çalışma ve çevreden kaynaklanan güçlüklerle karşı daha dayanıklı ve uyum sağlayıcı oldukları görülmektedir⁵¹.

Kişilik konusunda çocukluk çağından başlayarak sporcuların yetenekleri ve özellikle kişiliklerinin gelişmesine yardımcı olmak açısından kendilerine imkânlar sunulduğunda onların yaşamlarında yardımsever, yaratıcı, doğru davranışlara yönelen ve gerçekçi bireyler olacaklarını savunmaktadır. Kuşkusuz yukarıda belirtilen kişilik özelliklerinin kazanılması, uzun süren bir eğitim süreciyle ortaya çıkmaktadır⁵¹.

Sporun bireysel yönden önemi şu şekilde sıralanmıştır:

- Günlük iş ve özel yaşantılarında verimli ve sağlıklı olmalarını sağlar.
- Güçlü ve sağlıklı bir fiziki yapıya kavuşmalarını sağlar.
- Hayatın zorluklarına ve hastalıklara karşı dirençli olmalarını sağlar.
- Kültürel zevkler ve duyarlılık kazanmalarını sağlar.
- Boş zamanlarını yararlı bir şekilde değerlendirmelerini sağlar ve böylelikle bireyler iyi dinlenir, eğlenir ve zinde olur.
- Spor liderlik vasfının gelişmesine yardımcı olur ve iyi niyet, arkadaşlarla iyi ilişki kurulması, iyi dönüt verme gibi nitelikleri artırır ve geliştirir.
- Yapıcı ve üretici yetenekleri geliştirir.
- Ölçülü ve planlı bir çalışma ve dinlenme alışkanlığı kazandırır.
- Sosyal sorumluluğu geliştirir.
- İş gücünü artırır.
- Kolektif çalışma alışkanlığı kazandırır.
- Kendini kontrol etme, kendine ve başkalarına saygıyı öğretir.
- İş, görev ve meslek sorumluluğu kazandırır⁷⁷.

2.2. Spor ve Kişilik

Spor psikolojisindeki gelişmelere koşul olarak son dönemlerde en çok çalışılan konulardan biri, spor ve kişilik konusu olmuştur. Bu konuda sporcu kişiliği, sporun kişilik üzerine etkileri, kişilik ve performans arasındaki ilişki, elit sporcuların kişilik özellikleri önemli çalışma sahalarını teşkil etmektedir. Başarılı sporcuların diğer sporculardan farklı kişilik özelliklerine sahip olduğu ortaya çıkarılabilirse, yada sporun ve egzersizin bireylerin kişilik özellikleri üzerinde olumlu etkilerinin olduğu ortaya çıkarılırsa, antrenörlerin ve spor sektörünün işi çok daha kolay bir hal alacaktır. Sporun

doğru yönde yapılması, kişisel yönden de pozitif bir gelişim sağlamaktadır. Spor sadece beden gelişimi değil, aynı zamanda kişisel gelişime de katkı sağlamaktadır. Bu alandaki çalışmaların yanıtını bulmak istediği sorular Şu şekildedir³¹.

- Spor ve egzersiz kişilik özelliklerinde değişikliklere neden olur mu?
- Spor yapanlarla yapmayanlar arasında kişilik özellikleri yönünden fark var mıdır?
- Herhangi bir spor dalına özgü kişilik özellikleri var mıdır?
- Takım sporu yapanlarla bireysel spor yapanların kişilik özellikleri arasında fark var mıdır?
- Elit sporcular diğer sporculardan farklı kişilik özelliklerine sahip midirler?³¹.

2.2.1. Sporun Kişilik Üzerindeki Etkisi

Spor, kişilerin disiplinle tanışması açısından önemlidir. Daha önce belli kurallar dâhilinde yaşamayan bireyler, toplumsal, ve bireysel hak ve normlara ayak uydurmakta ve gelişim sağlamaktadırlar. İdmanların düzenli ve sık aralıklarla yapılması hem bedensel yönü kuvvetlendirmekte, hem de psikolojik yönden sağlığı oldukça kuvvetlendirmektedir. Sporla beraber bireyin kendine güveni gelmektedir. Bu durumda anksiyete ve bunalım, depresyon ve stres yönetiminde olumlu etkiler ortaya çıkmaktadır⁵⁸. Spor, bireye, zekâsının ve fiziksel yeterliliklerinin eksik yanlarını tamamlaması için katkı sağlamaktadır. Sporla birey zaman zaman unuttuğu yeteneklerinin bilincine varır. Spor bir anlamda vücudun kendi isteğinin bir ifadesidir⁵⁸.

Sporun korku, öfke gibi coşkuların normal gelişmesine olanak sağlayan bir gücü vardır. Bireyi bitkin ve yorgun hale düşüren bedensel ve ruhsal yaşamı optimum yaşamayı engelleyen faktörler, spor ve hareket yardımıyla giderilir, birey normal duruma gelir. Sporun önemli faydalarından biri de karakter gelişimine yaptığı olumlu faydalardır. Bu faydaların en önemlisi ise paylaşımcı duygunun gelişimidir. Birey Disiplinli çalışmaların başarıya götürdüğünü anladıktan sonra mücadele ve rekabete uyum sağlamaktadır⁶⁶.

Spor Saldırganlık tutumlarını farklı yollardan dışa vurmasını sağlar. Spor sadece fiziksel bir aktiviteler bütünü değildir. Aynı zamanda insanların sosyal çevre ve topluma entegre olmasını sađlar⁵⁸.

Spor yapmak sadece bir bedensel uğraş olmayıp, sosyalleşme ve topluma uyum sürecidir. Spor dallarının kendine göre kurallar bütünü vardır. Bireyin özelliklerinin de

spor yaptığı takıma uyması önemlidir. Bu olguları sağlamak, spor içindeki kurallara uymaktan geçmektedir. Daha önce alışık olmadığı bu kurallara bir uyum süreci gerekmektedir. Genç sporcular bu süreci hakkıyla tamamlamışsa yeni yetenek ve özelliklere kavuşur. Daha doğru beyan etmemiz gerekirse eğer, eski yeteneklerini daha da keskin hale getirip geliştirme imkanına kavuşurlar. Sporda çıtayı yukarıya taşımak için de fiziksel ve ruhsal bazı şartlara sahip olunması gerekir⁵⁸. Spor etkinliği yapıldığında bireyin karşısına bir takım ruhsal ve bedensel engeller çıkar. Bu engellere rağmen başarabilmek için belli meziyetlere sahip olmak lazımdır Etkinlik devam ettikçe bu niteliklerde gelişmeye devam eder. Gelişmeler ise belli kurallar çerçevesinde şekil alır. Kuralların kökeninde ise yapılan faaliyetin bireyin karakterinin üzerinde bıraktığı iz ve bu izlerin spor dallarına göre değişkenlikleridir. Bilim insanları ve spor ahlakçısı aydınların spor etkinlerinin kişilik üzerindeki etkisini şöyle özetler;⁵⁹.

- Antrenmanlar ne kadar zor ve tehlikeli ise, aynı oranda bireyin cesareti de artmaktadır.
- Spor faaliyetinin gelişimine göre bireyin karakteri hem şekil almakta, hem de gelişmektedir.
- Spor dallarının tamamında iyi iletişim olmazsa olmazdır. Bedensel faaliyetin yoğun olduğu dallarda bu durum daha belirgindir.
- Spor dürüst ve ahlaklı mücadeleyi öğretir
- Yardımlaşmanın en yoğun öğrenildiği dal takım sporlarıdır.
- Beden eğitiminin diğer derslere göre özgürlükçü olması, sosyalleşme hızını ve öğrenci-öğretmen iletişimini kuvvetlendirir.
- İnsanın doğasında bulunan saldırganlık ve yırtıcılık sporun önerdiği yollar ile tehlikesizce dışarı vurulur⁵⁹.

Sporun kişilik üzerinde olduğu gibi, kişiliğin de spor üzerinde birtakım etkileri vardır. Bu etkiler şu şekildedir:

- Spor yapan insanların en önemli gelişimi sadece bedensel değildir. Aynı zamanda da ruhsal gelişim devam eder. Etkiler ise dala ve türe göre değişkenlik göstermektedir.
- Sporcu karşılaştığı her türlü zorluğa göğüs gererek başarıya gitmeye çalışır. Bu da irade kuvvetini önemli ölçüde zorlar ve geliştirir.

- İradeyi ortaya koyabilmek için de antrenmanları yerli yerinde ve zamanında yapmak, zorluklara katlanmak önemlidir.
- Birey diğer rakiplerin düşmanca tavırlarıyla da yarışır.
- Toplum spor dalına destek verdiği oranda da baskı yapmaktadır. Bu baskı politik, ekonomik ve sosyal nedenler ile nitelik ve nicelik değiştirebilir⁵⁹.

Bütün bunlara sahip olabilmek için özel bir karakter gerekir. Saydığımız şartlar sporcu karakterli üzerinde ya negatif ya da pozitif etki bırakmaktadır. Görüldüğü gibi sporcunun kişilik özellikleri belirlenirken, dolayısı ile etkinliklerde başarıyı sağlayacak olan kişilik özellikleri ortaya çıkarılırken, sporun kişilik üzerine etkileri göz önünde bulundurulmalıdır. Bireysel ve takım sporları ise ayrı ayrı iki farklı kişilik özelliklerini de beraberinde getirmektedir. Bir otomobil yarışısının veya dağcılık sporunun neden olduğu psikolojik zorlama ile bir maraton sporcusunda ortaya çıkan psikolojik zorlama farklıdır. Zorlama nitelik ve nicelik olarak farklılık gösterir. Bu farklılık da değişik özellikleri gerektirir⁵⁹.

2.2.2. Spor Yapan ve Yapmayanların Kişilik Özellikleri

Bu konu ile ilgili olarak yapılan araştırmalarda spor yapan bireylerin spor yapmayan bireylere göre daha çevik ve atik, ayrıca duygularına hakim hâkim olmayı bilen, sosyal çevre ilişkilerinde oldukça gelişkin ve ansızın gelişen durumlara uyum sağlama konusunda daha hazır hale gelir. Bununla beraber de duygusal duyulmama seviyeleri de gelişmektedir⁷¹.

İngiltere'nin 57 milli tenisçisi baz alınarak yapılan bir araştırmada, milli tenisçilerin spor yapmayanlara oranla sosyal yönü daha kuvvetli bireyler olduğu ortaya çıksa da, bu dalda en başarılı bireylerin içe kapanık halde olan sporcular olduğu ortaya çıkmıştır³⁰.

Farklı bir araştırmada haltercilerin spor yapmayanlara göre psikolojik yönden dengesiz, kolayca öfkelenen, tepki odaklarına sahip oldukları; bir başka araştırmada ise maratoncuların spor yapmayanlara göre birçok kişilik özellikleri yönünden farklı oldukları ortaya çıkarılmıştır⁷⁰.

Bireysel sporlarla takım sporları arasında sporcuya duygu açısından etki etmesi bakımından büyük farklar vardır. Takım sporunda yarışan bir sporcu da rekabetçi ve mücadeleci anlayış saha dışında devam etmez. Daha çok takım ön plana çıktığı için de bireylerde saldırganlık fazla olmaz. Bu sebeple fazla psikolojik sorunlar yaşamazlar.

Fakat bireysel spor yapan sporcularda, eğer yaptıkları sporun mücadele riski yüksekse, bu durum özel hayatına da yansımaktadır. Sert diye tabi edilen sporlar, sporcunun saldırganlık seviyesini artırmaktadır. Takım sporuyla ilgilenen sporcularda sosyalleşme sorunu yaşamamaktadırlar. Birlikte hareket etmeyi öğrendikleri için, toplumda da oldukça hareketlidirler. Fakat bireysel sporcuların sosyalleşme sorunları vardır. Onlar için kendileri daha ön plandadır ve içe kapanıktırlar. Bu durum da ileriki dönemlerde saldırganlığa ve şiddete dönmektedir. Bunların önüne geçilmesi içinse eğitim almak gereklidir. Doğru iletişim ile bu sorunlar aşılabılır, aşılmalıdır⁷⁰.

Spor yapmayan insanlarda sosyalleşme durumu daha kötüdür. Sadece iş ile ev arasında mekik dokuyanlar ile sosyalleşmeyi uyuşturucu madde veya alkolde bulanlar karşımıza çıkmaktadır. Sporla gündelik hayatlarının birleştiren bireylerin hem iş verimliliği, hem de sosyal verimliliği artmaktadır. Toplum içinde kendine yer edinme ve ispat konuları, spor yapan bireyler için kolay ve eğlencelidir. Spor yapan bireyler hem başarılı olma amacı güder, hem de topluma faydalı olabilecek şeyler yapar. Bencil bir hayat yaşamaz. Kolay sosyalleşebilmekte ve çevresi genişlemektedir. Spor yapan bireylerde ayrıca fiziksel sağlık sorunları kolayca aşılabilmektedir. Artık tıp dünyası da sporu kendilerine bir tedavi metodu olarak kabul ettirmişlerdir. Sporla iç içe geçen tedavi dönemleri artık yaşanmaktadır. Spor yapmayan ve belli kurallar dâhilinde yaşamayan bireylerde ise dirayet ve sabır konularında da büyük sıkıntılar yaşanmaktadır. Süreli spor yapan insanlarda bu durum tam tersidir ve her türlü zor şartı kabullenmişlerdir. Spor toplumun ve kişilik özelliklerinin değişmesinde büyük katkı sağlamaktadır. Gelişmiş ülkeler artık eğitimlerini sporla beraber yapmakta, karşılığında büyük verimler almaktadır⁷⁰.

III. BÖLÜM

3. SALDIRGANLIK

3.1. Saldırganlık

3.1.1. Saldırganlığın Tanımı

Bireylerin geçmişten günümüze kadar geçen süreçte gösterdikleri şiddet, yaralama ve öldürme davranışlarına bakıldığında saldırganlık kavramının önem kazandığı görülmektedir. Saldırganlığın karşılığı olan Latince kökenli “aggression” kelime anlamı “belli bir tarafa doğru hareket etmektir”. Saldırganlık kelimesinde ise ayrıca tavır alma, etkiye karşı tepki verme ve hiçlik anlamları da vardır . Son dönemlerde dünyada şiddete varan saldırganlık olaylarında artışlar olduğu bilinmektedir. Saldırganlık genel olarak zarar vermeye yönelik davranışlar olarak tanımlanabilir, fakat birey saldırganlığından söz edildiğinde tanım yapmak oldukça zordur⁵⁴.

Saldırganlık, bir insanın tanıdığı veya tanımadığı başka insana karşı yaralamaya teşebbüs etmesi yada bunu düşünmesidir. Eğer böyle bir girişim gerçekleşmişse de bu durum saldırganlık olarak ifade edilmektedir. Saldırganlık, başka bir canlı ya da cansız varlığa, fiziksel müdahale olmadan inciten ve rahatsız eden tavır takınması olarak da açıklayabiliriz¹⁸.

Mustonen ve Pulkinen (1998) tarafından yapılan farklı bir tanımda ise; saldırganlık, bir insanın kendi özüne ya da doğadaki canlı ve cansız varlıklara tesadüf eseri ya da planlı bir şekilde zarar verme isteği yaratan davranıştır⁵³.

Buss (1973), saldırganlığı fiziksel ve sözsel boyutta değerlendirmiştir. Saldırganlığın amacı kendini belli etmek ve göstermektir. Bu arzuyu taşıyan bireyler etkin ya da etkin olmayan biçimde kendini gösterme arzusu taşır¹⁹.

Hayvanlar saldırganlığını insan gibi dolaylı yollardan değil doğrudan gösterir, oysa insanlar saldırganlığı pasif ve dolaylı bir şekilde dışa vurabilmektedirler. Bireyler genelde öfke duyduğu hedefi olan birey ile doğrudan karşı karşıya gelmeyi istemeyebilir, hedefi olan birey ile ilgili hikâyeler uydurabilir, o birey hakkında dedikodu yapmak gibi davranışlarla öfkesini gösterebilmektedir⁷⁴.

Erich Fromm (1982), insanın diğer insanlara ya da doğada bulunan canlı ve cansız varlıklara zarar vermeyi amaç edinen, düşünen ve bunu yaptıran tüm etkinliklere saldırganlık adını vermiştir. Saldırganlık kavramını ise iki ayrı kavram haline ayırmıştır. Bu kavramlardan ilki ise biyolojik yaradılışımızdan kaynaklı olan ve sadece hayatın devam etmesi için uygulanan “yumuşak saldırganlık” tır. İkinci kavram ise doğamız ve fizyolojimiz gereği olmadan sadece keyif için yapılan “zalim saldırganlık” kavramıdır^{78,39}.

Genetik kodlarımızda yer alan en önemli olgu ise yaşama arzusu ve yaşamanın devamlılığını sağlamaktır. Yumuşak saldırganlık da temasını bu noktadan alır. Yaşamının devamını tehdit eden bir olguya kalıttımdan gelen duygularla karşı refleks olarak verilir. Bu refleks ise doğada bulunan tüm canlı varlıklarda bulunur. Diğer kavramımız ise zalim saldırganlıktır. Bu saldırganlığın ortaya çıkmasını bir tehdit tetiklemez. Bu tarz saldırganlık ise sadece insan özgüdür, doğadaki başka bir canlıda bulunmaz. Refleks olarak adlandıramayız. Toplumda büyük yaralar bıraktığı için zararlı sınıfındadır^{39,75}.

Çeşitli bireysel aktiviteleri içerisinde dikkate değer olgulardan hiç biri, insanların saldırganlık olgusu kadar oldukça fazla korku yaratmamıştır. Ruh bilimi ile uğraşan bilim adamları ise insanın doğasındaki bu saldırganlığı tüm bireylere indirgemiş ve bu kavramı oldukça geniş çaplı almıştır. Bu kadar araştırma ve incelemeye rağmen saldırganlık fiili belli bir psikolojik eksene oturtulamamıştır⁵⁰.

Toplumlarda acı vermenin, incitmenin yasal ya da normatif yollarla meşrulaştırılması söz konusudur. Örnek olarak, bir doktorun tedavi sırasında acı veriyor olması meşru olarak değerlendirilebilir. Toplumsal açıdan, saldırganlık içeren davranış, sosyal normları ihlal etmek olarak da tanımlanmaktadır. Böylece saldırganlık, toplumun normlarını çiğneyen, ihlal eden davranış olarak görülebilmektedir⁷².

Saldırganlık kavramına son olarak baktığımızda; “insanoğlunun kendi öz iradesi ile ve kendi toplumsal ve sosyal çevresine zarar verme isteği, bu zarar vermenin ardından gelen kontrol etme arzusuyla düzenlenen ve fiziksel, psikolojik duyuları hedef alan davranış” şeklinde tanımlanabilmektedir²⁸.

3.1.2. Saldırganlığın Sebepleri

Yapılan tüm araştırmalar içerisinde saldırgan davranışların altında yatan sebepler üzerinde önemle durulduğu görülmektedir. Saldırganlığın temelinde; ailesel özelliklerin benliğin bir parçası haline gelmemesinin, vicdan gelişiminin eksikliğinin ve içsel kontrolün zayıflığının bulunduğu ortaya çıkmaktadır. Aynı zamanda, saldırgan davranışların aile tarafından çocuklara uygulanan disiplin yöntemlerinin olumsuz etkileri, anne-baba tarafından verilen cezalar ve saldırgan davranışın aile tarafından pekiştirilmesine yönelik davranışlar ile desteklendiği de ifade edilmektedir. Bununla birlikte engellenme ve öfkenin de saldırganlık durumunu ortaya çıkardığı bilinmektedir⁷⁸.

Saldırganlığın temeline inilse de karşılaşılan olguları açıklayıp, incelemek mümkün olmamaktadır. Bu kavramın temelinde ise bireylerin kişilik ve karakter özellikleri ile gelişme evresinde ne tip ortamlarla ve çevrelerle etkileşim altında olduğu önemlidir. Yine araştırmalara bakıldığında insana özgü olan bu davranış çeşidinin hem kişisel, hem de toplumsal etkileşime girdiği açıktır. Toplumsal evresi saldırganlık üzerine kurulu olan bir bireyin hormonlarıyla bu duygular karışınca ortaya zalim saldırganlık kavramı ıkmaktadır⁶¹.

Kromozomlarımız, bize aile ağacımızdan gelen kalıtsal bilgileri taşır. Bu bilgiler sayesinde duygu ve düşünceler yapısı hormonal eksene taşınır. DNA'nın kalıtsal özelliği sayesinde de saldırganlık da diğer davranışlar gibi geçmişten gelerek kalıtsal olarak bireyi etkilemektedir¹³.

Merkezi sinir sisteminin özellikle beynin belirli bölgelerinin uyarılması yada tahrip edilmesi sonucunda saldırgan davranışların ortaya çıktığı belirlenmiştir. Saldırgan davranışlara ve şiddet eylemlerine yol açan kaygı, korku, kızgınlık, öfke, kin ve nefret gibi duygu durumlarının beyin kabuğunun altında, orta beyin içerisinde yer alan limbik sistemde bulunan kimyasal ileticilerden ortaya çıktığı belirlenmiřtir⁵⁵.

Kalıtsal yönden gelen bir saldırganlık davranışı da bir dürtü olarak gelir. Bu dürtüyü ise beynimizdeki hipotalamus'un spesifik bir bölümünden kaynaklandığı ortaya çıkarılır. Denek hayvanlarının beyinlerindeki bu blėeye zayıf şiddetli elektrik akımı gönderildiğinde saldırgan dürtüyü kabarttığı görülmüştür. Doğada yaşayan ve düşünce sistemi gelişmemiş canlılarda olduğu gibi insanlarda da saldırgan dürtüyü sağlayan

beyinsel aktiviteler mevcuttur. İnsanoğlunu diğer canlı gruplardan ayıran ise, insanın bu dürtüleri kontrol altında tutabilmesidir. Bilişsel yönden sıkıntı yaşıyan bireylerde ise sert saldırgan davranışlar kontrol altında tutulamamaktadır. Bunun sonucunda ise saldırgan bir tavır oluşmaktadır. Bu tarz olaylar ise genellikle korteks denetim bozulması adıyla adlandırılır. Sağlıklı bireylere baktığımızda ise; saldırganlık dürtüsünün hangi şartlarda dışa vurulduğu önemlidir. Sosyal çevre, aile ve okul çevresi bu dürtünün hangi şartlar altında kontrol altında tutulup tutulamayacağını belirler⁹.

Goring (1915), soyaçekimle suç işlemeye yatkınlık arasında anlamlı bir ilişki olduğunu ileri sürmüş, babalarla çocuklar arasında suç niteliği bakımından benzerlikler olduğunu ortaya çıkarmıştır. Soya çekimle suç arasındaki ilişkiyi ortaya koymak için genel nüfuz içindeki suç oranıyla ailelerde bulunan suç oranını karşılaştırarak anlamlı bir ilişki olduğu ortaya çıkarılmıştır⁵⁵.

Tek ve çift yumurta ikizlerinde saldırgan davranışlar, şiddet eylemleri ve suç oranları arasındaki ilişkinin incelenmesi, soyaçekimin rolünü açık bir şekilde ortaya koymuştur. Johannes Lange, tek yumurta ikizlerinde eş zamanlı olarak, benzer suç işleme olasılığının çift yumurta ikizlerine oranla, anlamlı olarak daha yüksek oranda olduğunu göstermiştir⁵⁵.

Psikologlar, insanoğlunun doğumundan veya kalıttan gelen etkenlerin saldırganlık üzerindeki etkisinin az olduğunu, saldırganlığın oluşmasının en önemli sebebi ise öğrenmenin ne şartlarda olduğudur. Yapılan yüzlerce deney sonunda psikologlar bu öngörüye ulaşmışlardır²².

Bandura (1973), deney yapmak üzere bir çocuk topluluğu seçmiştir. Bu topluluğu üç ayrı grup haline getirip deneyelemiştir. Deneyin sonucunda ise öğrenmenin saldırganlık üzerindeki büyük etkisi ortaya çıkmıştır. Birinci grupta ise içi pamuk dolu bir oyuncak bebeğe, başka çocuk bireylerin saldırması izletilmiştir. İkinci grupta bulunan çocuklara ise kendisinde yaşça daha yetişkin olan bireylerin oyuncak bebeğe karşı olan saldırganlığı izletilmiştir. Üçüncü grupta ya saldırganlığın mevcut olmadığı bir sinema filmi izletilmiştir ya da saldırganlık fiilinde bulunmayan yetişkinlerin davranışları gösterilmiştir. Bu üç ayrı gruptaki çocuklar bir müddet sonra oyuncak bebeklerle yalnız bırakılmış, davranışları gözlemlenmiştir. Saldırganlık fiili izletilen çocuklar bir anda oyuncak bebeğe saldırmışlardır. Bunun sonucunda da öğrenmenin örnek almayla

birleşince saldırganlık fiili üzerinde büyük etken olduğu anlaşılmaktadır. Çocuklar kendi yaşam çevresinde olan her şeyi modeller ve örnek alır. Saldırganlık fiili de bunlara dâhildir^{22,12}.

Saldırgan modelleri gözlemlemek de, çocukların sergiledikleri saldırgan davranışı, saldırgan olmayan bir modeli gözlemleyen ya da hiçbir modeli gözlemlemeyen çocuklara nazaran önemli ölçüde arttırmaktadır. Canlı modelin gözlemlenmesinin daha özgül saldırgan davranışların taklidiyle sonuçlandığına, filme alınmış (geçek ya da çizgi film) modellerin gözlemlenmesinin ise her türden saldırgan davranışı kışkırttığına dikkat çekilmiştir⁹.

Özellikle televizyon ve internet üzerinden yayınlanan film ve dizilerde saldırganlık ve şiddet meşrulaştırılmakta, bir hayat felsefesi olarak sunulmaktadır. Saldırganlık ve şiddet taklit edilebilecek en tehlikeli olgulardır. Araştırmalardan çıkan sonuç da bu yöndedir⁵⁶.

Çeşitli araştırmalarda çocukların televizyon seyretmeleri denetlenmiştir. Bir grup çocuk günün belirli bir zamanında şiddet içeren çizgi filmler seyretmiş; diğer grup ise aynı süre içerisinde şiddet içermeyen çizgi filmler seyretmiştir. Çocukların gündelik faaliyetlerinde gösterdikleri şiddet miktarı dikkatle kaydedilmiştir, Şiddet içeren çizgi filmleri seyreden çocuklar arkadaşları ile ilişkilerinde daha saldırgan hale gelmiş, şiddet içermeyen çizgi film izleyen çocukların ise kişilerarası saldırganlığında hiçbir değişiklik gözlemlenmemiştir⁹.

XX. yüzyılın başında itibaren araştırmacılar, pekiştirici öğrenme, dürtüsel öğrenme ya da edimsel koşullanma olarak bilinen öğrenme süreçlerinin çeşitli koşullarını belirlemeye çalışmışlardır. Saldırganlık tutumunun edimsel koşullanmadan etkilendiği de ortaya çıkmıştır. Güdülenmede, en az sonuçlardan öğrenme kadar saldırganlığın oluşmasında önemli role sahiptir. Kazanma isteği yada hedefi gerçekleştirmek için birey her yola başvurabilir. Çocuklarda bir oyuncak için kavga ettikten sonra, galip gelenin oyuncuğu ilgisizce bir kenara atması bu duruma örnektir. Çocuklar kavga ettiklerinde ya da çıkarları için birbirlerine vurduklarında, anne babaları tarafından cezalandırılır yada korkutulurlar. Anne babaların büyük kısmı, tehdit, sert sözler, yasaklar yada dayak ile çocukların saldırganlıklarını yok etmeye çalışmaktadırlar. Bu tür yaptırımlar çocuklarda

hayal kırıklığı ve öfke durumunu ortaya çıkarır. Çocuk daha uysal olacağı yerde daha çok hırçınlaşır. Çocuklar saldırgan içerikli cezaları, taklide yönelebilirler¹⁰.

Ceza saldırganlığın bastırılmasına yol açar fakat uysallaştırmaz. Çocuk sadece otorite olarak gördüğü bireylerin yanında uysal, dışarıda diğer çocuklarla birlikteyken korkulan tehlikeli bir kişidir¹⁹.

Araştırmalar, saldırganlık davranışının ödüllendirilmesiyle tekrar meydana çıkma olasılığının arttığını göstermektedir. Bunun yanı sıra, belli bir durumda öğrenilmiş saldırganlık davranışı, başka durumlara da genellebilir . Buna paralel olarak, eğer çocukların belli durumlarda gösterdikleri saldırgan davranış ebeveynleri tarafından pekiştirilirse, onların bu saldırganlığı bir kişilik özelliği oluncaya kadar değerlendirilir⁶².

Bebeklik, çocukluk, gençlik çağında, belirli davranışları önlemek için; anne babanın, çevrenin, toplumun, korkutma ve yıldırma gibi şiddet içeren davranışları eğitim amacıyla kullanması da, zamanla koşullu davranışların genelleşmesine yol açar. Durumun böyle olması sebebiyle birey artık sadece tepkilere karşılık vermez, tehdit olarak algıladığı tüm etkilere karşı saldırgan bir tutum izler. Şiddet koşullanması işte tam bu anda başlar⁵⁵. Saldırganlık dürtüsünü örgütleyen bir diğer olguda istediklerini elde eden bazı modelleri taklit etmektedir. Fiziksel gücü ve temasını öne alan sporlarda saldırgan davranışlar alkış ve övgü alır⁶³.

Engel aşmada, sorun çözümede saldırgan davranışları şiddet eylemlerini deneyen bireyler, gruplar ve toplumlar bunların etkili ve geçerli olduğunu gördükçe, her fırsatta tekrarlayıp günlük yaşantılarının ayrılmaz bir parçası haline getirebilirler⁵⁵.

Saldırganlığın oluşumunda etkili olan bir diğer faktörde duygusal yaşantılar, özellikle öfke, kızgınlık ve engellenme duygusudur. Kızgınlık ve öfke uygun şekilde dışa vurulduğunda normal ve sağlıklı bir duygu olarak tanımlanmaktadır. Ancak kızgınlık ve öfkenin sağlıksız dışa vurumu, saldırganlık ve şiddet biçiminde olmaktadır. Saldırgan davranışlar öfke tarafından motive edileceği gibi, farklı faktörler tarafından da motive edilebilmektedir⁴. Engellenme duygusuna yapılan en tipik davranışlardan biri de saldırganlıktır. Bir gereksinimi veya sürmekte olan bir faaliyeti engelleyerek bireylerin sınırlandırılması veya yapmak istemediklerinin yapmalarının istenmesi saldırganlığa neden olmaktadır⁶².

Yapılan araştırmalar, engellenme ile saldırganlık arasında bir ilişkinin var olduğunu ortaya koymaktadır. Engelleme her zaman saldırganlık dürtüsünü harekete geçiren bir eylem değildir. Bireyler engellenmeye çok değişik tepkiler gösterebilmektedirler. Engellemeler karşısında bazen başkalarından yardım ararlar, bazı bireyler de engellenmenin yaşandığı yer yada çıkış noktasından uzaklaşmakta ve bazıları da uyuşturucu ve alkole sığınmayı seçmektedir⁶³.

Kişilik gelişiminde etkili olan önemli faktörlerden biri de anne-baba tutumlarıdır. Dolayısıyla saldırganlık davranışının oluşumunda da şüphesiz anne-baba tutumları önemli bir yere sahiptir. Diğer insanlarla iletişimini sağlıklı bir hale getirebilmek için saldırganlık dürtüsünün engellenmesi gerekmektedir. Ayrıca toplumunda onay vereceği davranışları öğrenmesi lazımdır. Ebeveynlerin tutum ve davranışları, çocuğun saldırganlığının şiddetini belirler⁶².

Anne ve babanın çocukları büyütme şekli de agresiflik dürtüsünün gelişmesine katkıda bulunur. Eğer ebeveynler çocuğa güç ya da fiziksel şiddet uygularsa, bu durum çocukta ileriki safhalarda saldırganlığa yol açar. Genel olarak arkadaşlık ilişkilerinde ve okul çevresinde saldırgan tutum sergileyen çocuk bireylerin aileleri incelendiğinde, güç yada fiziksel şiddetin çok olduğu görülmektedir. Fiziksel cezalandırma bu çocukların ailelerince sık başvurulan bir yöntemdir⁶.

Aşırı baskıcı ve otoriter tutum ile dengesiz ve tutarsız ebeveynlerin tutumları ile yetiştirilen çocuklarda saldırgan davranışlara daha fazla rastlanıldığını belirtmiştir. Çok sık fiziksel temasa ve psikolojik baskıya yer veren ailelerle beraber, çocuklarını oldukça özgür ve rahat bırakan ailelerinde çocuklarında saldırganlık tutumu görülmektedir⁷³. Hoşgörü konusunda hiçbir sınırı olmayan aileler çocuklarının isteklerinin hepsini yerine getirmektedir. Bu konuda bir limit koymazlar. Bununla beraber çocukta denetim ve sınır bilme durumları ortadan kalkmaktadır. Çocuğun gelişimi bundan oldukça olumsuz etkilenir ve saldırgan tutumları burada da ortaya çıkar^{75,39}.

Roiser ve ark (1994), göre ufak bireylerdeki bu saldırganlık dürtüsünün kaynağından toplumsal ve sosyal temelleri olduğu gibi, aynı oranda da psikolojik temelleri olduğunu söyler. Saldırganlık davranışının ailenin ve dış çevrenin etkisi sonucu oluştuğunu, dolayısıyla yaşamın ilk yıllarında özellikle anne babayla olan ilişkilerin çocuğun daha sonraki davranışlarını ve kişiliğini büyük ölçüde etkilediğini ortaya koymuřtur¹.

Anne figürü, çocuk gelişimi için büyük öneme sahiptir. Anne sevgisi ve şefkatinden mahrum büyüyen çocuklarda saldırganlık tutumu çok fazladır. Ayrıca çocuğa karşı ilgisiz duran ebeveynlerin çocuklarında da saldırganlık görülür⁴³.

Çocuk gelişiminde önemli rol oynayan annenin boşanma, ölüm, terk gibi çeşitli nedenlerle aileden ayrılması saldırgan davranışlar geliştirmesine neden olabilmektedir. Annesiz büyüyen çocukların bu olaya tepkisi, farklı yaş gruplarında farklı olmaktadır. Okula başlamadan evvel bu duruma maruz kalan çocuklarda kendini dışlanmış hissetme oldukça fazladır. Artık sevilmediğini düşünür ve bu durum onu saldırganlığa iter. Çocuk annenin ayrılmasından kendisini sorumlu tutar. Okul döneminde ise aynı sorun yaşandığında yada anne ve babanın ikinci evliliğini yaptığından büyük bir kaygı durumu ortaya çıkmaktadır. Çocuk bu duruma okul öncesi durumundan daha şiddetli tepki gösterir. Korku ve kaygı had safhaya ulaşmıştır⁴³.

Genel olarak bakıldığında; çocuk bireylerin kaygı ve korku durumlarının bastırılmasında ve karakterlerini korumak amacıyla bir tedbir durumu olarak saldırganlık tutumu sergiledikleri anlaşılabilir²⁹.

Anne ve babaların da saldırganlık tutumuna direk etkisi vardır. Çocuklarının hareket alanları engellemesinden, çocukların istekleriyle alay edilmesi çocukta saldırganlığa neden olmaktadır. Ayrıca sık sık ve gereksiz yere verilen cezalar da çocuğun ebeveyne boyun eğmesini sağlar. Korku ve kaygı durumu ortaya çıkıp ileriki safhalarda saldırganlık durumu ortaya çıkar⁵.

Çocuğun sadece ailesinden gördükleri saldırganlık eğilimi yaratmaz. Bir bireyi büyüten ikinci ortam sosyal çevre ortamıdır. Çocuğun ailesi ne kadar tedbirli ve sağlıklı olursa olsun, çocuk sosyal ortamında bazı karakterleri kendine rol model alabilir. Ayrıca yaşlılarının saldırgan tutumlarla bir şeyleri elde ettiğini görür ve aynı davranışları kendi de sergilemeye başlar. Grup içerisinde lider kalabilme durumunda veyahut arkadaş ortamına kabul olma isteği de saldırganlık davranışını yaratabilir⁵.

Berkowitz (1978), bazı durumlarda kurbanın acısının saldırganlığı pekiştirici olabileceğini belirtmiştir. Bu durumda kişinin uzun vadede başkalarına saldırma ihtimali artmaktadır. Özellikle kurbanı verdiği cezanın uygunluğu hakkında kişi kararsızsa, saldırgan kendisine ve diğerlerine ilk tepkisini haklı çıkarmaya teşebbüs edebilir^{11,16}.

Son yapılan çalışmalarda, saldırganlık ile olumsuz niyet yükleme arasında da bir ilişki olduğu görülmüştür²³. Özellikle saldırgan davranışta bulunma eğilimi yüksek olan çocuklarda, kendi geliştirdikleri sosyal bilgi işleme süreci modeli ile sosyal uyum arasındaki ilişkiyi destekleyen çok güçlü bulgular olduğunu belirtmişlerdir. Yapılan çalışmalardan elde edilen bulgulara göre karşısındaki niyetinin belirsiz ve tehdit edici olduğu çatışma durumlarında sosyal açıdan uyumsuz çocuklar sosyal açıdan uyumlu çocuklara göre, karşıdaki kişinin niyetiyle ilgili olarak, daha fazla düşmanca yüklemde bulunma eğilimindedirler. Gerçekten de sosyal açıdan uyumsuz olan çocuklarda saldırgan davranışın nedeni olarak düşmanca yükleme yanlılığının olduğunu gösteren çeşitli bulgular elde edilmiştir^{3,23}.

3.1.3. Saldırganlıkla İlgili Kuramsal Görüş ve Yaklaşımlar

Bireylerin saldırgan davranışlarını konu edinen farklı kuramsal açıklamalar vardır. Bu kuramların saldırganlığın kökenlerine ilişkin açıklamaları ve saldırgan davranışlar sergilemenin, ileride ortaya çıkabilecek saldırganlığa etkisi konusundaki öngörülerini de neredeyse birbirine zıttır²⁶.

Fromm (1982), saldırganlık ile ilgili kuramsal açıklamaların yakın zamana kadar kalıtım mı, çevre mi tartışmaları ekseninde yürütüldüğünü belirtmektedir. Fromm'a göre, kuramcılarının bir kısmı saldırganlığın doğuştan var olan bir özellik olduğunu savunurken, diğer bir kısmı ise sonradan, çevre ile etkileşim yoluyla edinildiğini belirtmişlerdir. Yakın zamanlarda yapılan değerlendirmeler ise bu iki faktörün karşılıklı etkileşimi üzerine odaklanmaktadır^{39,78}.

Beach'e (1955), göre bütün davranışların öğrenme ile yada kalıtım ile açıklanması gerektiği yolundaki düşünce bütünü ile yanlıştır. Çünkü kalıtım ve çevre davranışlara etki eden faktörlerden yalnızca ikisidir. Oysa davranışın ortaya çıkmasında, kalıtım ve çevre faktörlerinden farklı başka etkenlerde söz konusu olabilmektedir^{14,75}.

Sosyolojik kuramlar şiddet ve diğer suç niteliği taşıyan davranışları ele alırken bireyin içinde yaşadığı sosyo-kültürel çevre üzerine odaklanırlar. Bu kuramlara göre birey içinde yaşadığı alt kültürün değerlerini benimser ve değerlere uygun davranmaya yönelir. Ancak açıklamalar alt kültürlerin bireyler üzerindeki etkileri ile sınırlı değildir. Fakirlik, sosyal adaletsizlik ve toplumdaki soyutlanma gibi toplumsal ve maddi unsurların da şiddet ve suç davranışının ortaya çıkışında etkili olduğu ifade edilir^{39,78}.

Şiddet ve suç davranışlarının bireyin içinde yaşadığı kültürel dokunun eseri olduğunu savunur. Şiddet ve diğer suç davranışları kültürel yapı içerisinde öğrenilir. Kültürel yapı içerisinde yer alan birincil gruplar şiddet davranışlarının öğrenildiği ana unsurdur. Kişi, suç normlarını benimseyen insanlarla birlik olarak suça yönelir. Bu durumu “farklılaşmış birlik” olarak tanımlar. Bu kurama göre insanlar ruhsal bir takım farklılıklara sahip oldukları için değil, farklı değerlere sahip birincil grupların üyesi oldukları için şiddet davranışı sergiler, suç işlerler. Kuram şiddet davranışlarının, tıpkı yasalara uyma davranışlarında olduğu gibi öğrenmenin sonucu olduğunu savunur^{39,75}.

Kramer’e (2000), göre genç bireylerin bu saldırgan tutumlarının temelinde; fakirlik, sosyal adaletsizlik ve toplumdan soyutlanma gibi temel unsurlar bulunmaktadır. Fakat bu ekonomik nedenlerin saldırganlık ve şiddet tutumları üzerinden etkisini, genellikle devletin sosyal denetiminin zayıflaması ile doğru orantılı olarak görmektedir. Devlet tarafından bazı bölgelere ulaşamam ve o geride kalmış bölgelere sosyal destek verememe gibi nedenlerle de saldırganlık tutumu ve şiddet ortaya çıkmaktadır⁴⁹.

Kocabaşoğlu ve Savrun’ (1997)’a göre saldırganlık tutumu tam anlamıyla sindirmiş toplumlarda, çevreden gelen en ufak bir kıvılcımın bile şiddete dönüşebilir. Saldırgan bireyin yaşadığı çevre içinde kendini ispat etmesi gerekmektedir. Geride kalmış sosyal çevrelerde bunu ispat etmenin en kolay yolu saldırganlık ve şiddettir. Bununla beraberde şiddet ve kin duyguları gelişmeye başlar⁵⁰.

Bemak ve Keys (2000), bireylerin şiddet eğilimli olmalarında irdelenmesi gereken çok sayıda risk faktörünün bulunduğunu savunur. Ancak onlar, bu risk faktörleri içerisinde bireyleri şiddet davranışını sergilemeye iten gerçek faktörün/ faktörlerin neler olduğunun saptanmasının oldukça güç olduğunu ileri sürmektedirler. Bunun yerine şiddet olgusunu çok sayıda değişkeni birlikte içeren, bütüncül bir model ile açıklama eğilimindedirler. Bemak ve Keys genel olarak şiddet davranışının kaynakları olarak, bireysel ve kişilik eğilimleri, okul çevresi, aile yapısı ve ilişkileri, akran gruplarının varlığı, silahlara kolay yollardan ulaşabilme imkânının olması, alkol ve uyuşturucu kullanımı, toplum ver yerleşim yerinin özellikleri gibi faktörlerini gösterirler¹⁵.

Fromm (1982) bireyin çevresi ile etkileşimin sadece model almaya bağlı olmadığını; sınırlı ekonomik kaynaklar, düşük gelir düzeyi, şiddet davranışlarını yücelten kültürel yapı ve model alma gibi birçok faktörün belirleyici olduğunu belirtir^{78,39}.

3.1.4. Saldırganlık ve Spor

Sporla saldırganlık konusunda düşünce ayrılıklarının bulunmasına karşın spor psikologları arasında varılan bazı fikir birliktelikleri de bulunmaktadır. Başlangıçta, sporla bağdaşmayan olaylar olarak kabul edilse de saldırganlık ve şiddet olaylarına spor alanlarında rastlamak olasıdır. Hem spor karşılaşmalarına katılan sporcular arasında hem seyirciler arasında saldırganlık içeren davranışlar görülmekte, bu olaylara karışanlar, bu davranışlarını kendilerince haklı, çeşitli gerekçelere dayandırmaktadırlar⁵².

Oysaki sporun, insanları ve toplumları birbirine yakınlaştıran sosyalleştirici, temel felsefesi barış, kardeşlik, dostluk olan önemli bir olgu olduğu sürekli vurgulanır. Geçmişte spor müsabakalarının olduğu olimpiyatların yapıldığı esnada savaşların durduğu bilinmektedir⁶⁵.

Günümüzde saldırgan davranışlar artık toplum tarafından kabullenilmeyen ve onay verilmeyen bir davranış türüdür. Artık sertlik kavramı ile şiddet kavramı birbirine karışmış durumdadır. Eldeki veriler ve geçmişte yaşanan tecrübelerle beraber, saldırganlık artık engellenmesi ve kontrol edilmesi gereken bir davranıştır. Psikolojik biliminin tabanında saldırganlık çok geniş bir tabana yayılsa da, genel yargı karşı tarafa acı çektirmek ve zarar vermek olarak tanımlanır ve açıklanır²⁷.

Sporadaki saldırganlık tutumu ise genel olarak yapılan mücadele ve müsabaka sırasında, yapılan müsabakada unsurlardan birine (antrenör, sporcu, seyirci) yapılan psikolojik veyahut geçmişten gelen tecrübeler, toplumsal etkenlerden etkilenerek, yapılan spor kategorisine ait olan kurallar çerçevesinin dışında zarar vermesi yada başarılı olabilmek için psikolojik baskı yapması olarak ifade edilmektedir¹.

Spor branşlarındaki saldırganlık tutumunun kaynağı genel olarak engelleme durumundan kaynaklıdır. Eğer bir bireyin ya da takımın tanınmasını, prestij kazanmasını, ya da başarılı olmasını engelleyebilecek durumlardan kaynaklı olarak ortaya çıkmaktadır. Bu etkenlerden kaynaklı bir durum olursa, sporcu ya da antrenörün bu durumu engellemesi elzemdir. Bu durum engellendikçe ortaya büyük bir yarar durumu çıkmaktadır. Saldırganlık durumunda ortaya büyük bir hırs ve enerji çıkmaktadır. Ortaya çıkan enerji saldırganlık yerine başka bir alana yönlendirilebilirse ortaya büyük başarılar çıkabilir¹.

Spor konusunda iki ana konu vardır. İlki yapılan ve ortaya çıkan saldırganlık tutumunun hangi nedenler ve amaçlar doğrultusunda yapıldığıdır. İkinci önemli nokta ise bu saldırganlığın kime yönelik olduğudur. Sert rekabetin yaşandığı ve seyircilerin de etken olduğu spor dallarında saldırganlık tutumu kendine rahatlıkla zemin bulabilir. Karşıdaki rakibine karşı yapılan tutumların sert olanlarının bazıları saldırganlık olarak nitelendirilemez. Bu her hareketin saldırganlık olamayacağını, sporun yapıldığı dalın kuralları belirler. Buradaki önemli nokta sporun içinde kalabilme ve iyi niyettir¹.

Genç takımlarda rakibin davranışına tepki olarak saldırı davranışı sergileme, yetişkin sporculara oranla daha sık görülür. Bunların saldırıları gittikçe amaca yönelik bir araç olarak kullanılır. Bu bilgiye dayanarak, her bir oyuncunun davranışının Şartlarını açıkça ortaya koymak, çalıştırıcının görevi olarak kendini gösterir. Spordaki özel kural ve normlar, gündelik hayata ait tecrübelerle karşılaştırılır. Böylece saldırının yanlış yorumlanmasının önceden engellenmesi amaçlanır¹³.

Bir grup araştırmada, saldırganlık tutumu fazla olan sporları ifa eden sporcuların, yaptıkları saha içinde kalması gereken saldırganlık tutumlarının kendi özel hayatlarına da taşıdığı görülmektedir. Bireysel sporlar haricindeki paylaşma olgusu üzerine kurulu olan takım sporcusu bireylerin ise bu saldırganlık tutumlarını özel hayatlarında daha fazla kontrol altında tuttuğu görülmektedir. Farklı araştırmalardan elde edilen farklı sonuçlar birbirleriyle çelişmektedir. Bu çelişkinin kaynağını, araştırmaların incelediği sporcu örneklemini oluşturuyor olabilir. Çalışmalar eğer daha çok boks, judo, karate gibi branşlarda spor yapanları kapsamışsa; bu bireyler yaptıkları spor kanalıyla saldırganlıklarını, gerilimlerini boşalttıklarından spor dışı yaşamda daha az saldırgan davranışlar içerisinde olacaklardır⁶⁷.

Takım sporlarında ise (hentbol, futbol, basketbol) başarının uzun vadeli elde edilmesi için engellenmenin sık yaşanması, seyirci etkisi gibi nedenlerle bu bireylerin spor dışı yaşamlarında daha saldırgan davranışlar sergileyecekleri sonucu şaşkıncı olmayacaktır. Dolayısıyla yapılan spor branşının gerilimi, engellenmelerin özelliği burada önem kazanmaktadır⁷².

Toplumda bir infial durumu olması ve yarının ne olacağı hakkındaki belirsizlikler büyük bir gerilim yaratır. Bu gerginlik ise direkt olarak saldırganlık ve şiddete doğru evrilir. Yaşamda kalabilmek için en önemli dürtülerden biri saldırganlıktır. Ayrıca bu

durum kalıtsal olarak içgüdüsel davranış halini almıştır. Genelde çocuklar spor yapmayı sürdürmeleri yönünde desteklenmelidir, çünkü çocukların günlük yaşantılarının bir parçası olarak spor yapmaya gereksinimleri vardır. Fiziksel etkinlik olmazsa çoğu, okul ödevlerine yoğunlaşmada güçlük çeker. Aslında çalışmalar, etkin çocukların daha başarılı olmaya eğilimli olduklarını göstermiştir¹¹.

Quebec adlı araştırma şirketi saldırganlık konusunda büyük verileri ortaya koymuştur. Çalışma altı yıldan fazla sürmüştür. Çalışmaya göre; haftalık olarak beş saatinden fazlasını bedensel aktivitelere ayıran çocukların eğitimsel notları, yapmayan çocuklara oranla daha yüksektir. Günlük bedensel aktivitelere katılan çocukların derslere daha fazla hazır geldiğini Kanada Öncelikler birliği belirtir. Bu çocuklar yaşlarıyla daha iyi vakit geçirmekte, paylaşma olgusunu bilmekte ve sınıf içinde daha etkin rol izleyerek saldırganlık tutumlarının seviyesini düşürmektedir⁶⁰.

Günümüzde sosyo-ekonomik ve göç sebebiyle, küreselleşme gibi nedenlerle toplumlarda davranış kalıplarında, kabul edilebilir örneklerde, kargaşa ve kaybolma meydana gelebilir. Böyle bir toplumda yaşayan genç veya kişi, kendisini boşlukta hisseder, uygun olan ile olmayanı ayırt edemez. Böyle bir kişinin geleceğe güveni yoktur, mutsuzdur, endişelidir, kaygılıdır, korku içindedir, kin duymaktadır¹¹.

Patlamaya hazır bomba gibi bir kişilik yapısı söz konusudur. Böyle bir kişilik kolaylıkla alt kültürlere kayabilir. Alt kültürün özelliği, kendine özgü kuralları olmasıdır. Bazı alt kültürlerde saldırgan davranış ve şiddet eylemi özendirilir ve onaylanır. Artık çağımızda spor sadece yarışma düzenlenmek adı altında yapılmamaktadır. Spor branşlarıyla uğraşmak sadece kişinin bedensel sağlığını korumak için yaptığı bir etkinlik değildir. Spor hem kişinin beden sağlığını geliştirmekte, değiştirmekte hem de psikolojik algılarını kuvvetlendirmektedir. Topluma entegre olmasını daha hızlı sağlamaktadır. Modern çağdaki gelişmiş toplumlar artık bedensel ve beyinsel sağlığı korumak için insanları spor etkinliği yapmaya davet etmektedir¹¹.

Artık günümüzde spora yönelik büyük bir ilgi artışı vardır. Bu artıştaki en büyük etken biyolojik dengelemeyi sağlamaktır. Sporla uğraşan bireyler, sporla uğraşmayan bireylere göre bedensel ve ruhsal kapasitelerinde zenginlik sağlamaktadır. İki grup arasında büyük farklılıklar vardır. İnsanların fiziksel yapısının gelişmesi ve kas kütesinin kuvvetlenmesi önemlidir. Bunu yaparken psikolojik sağlığını da

kuvvetlendirir. Günümüzdeki en büyük ihtiyaç fiziksel kuvvetin artırımıdır. Spor bunu sağlayabilecek olan yegâne araçtır. Bu ihtiyaçların karşılanması ise elzem ve gereklidir¹¹.

Spor gerekli zeminler oluştuğunda tıp bilimine de yardımcı bir dal olarak görevini yapmaktadır. Bireylerin kişilik, fiziksel ve psikolojik gelişim tedavilerinde spor etkin kullanılan bir araçtır. Spor, şartlar uygun olduğunda, koruyucu hekimliğin yanı sıra tedavi edici tabipliğin de bir aracı olabilmekte, kişilerin fiziksel ve ruhsal sağlığının düzeltilmesinde çok önemli bir rol oynamaktadır. Spor yapan kişi oldukça atılgan olmakta ve diğer sosyal konularda da etkin rol almaktadır¹¹.

IV. BÖLÜM

4. GEREÇ ve YÖNTEM

4.1 Evren ve Örneklem

Çalışmanın evrenini, İstanbul Esenler Türk İsveç Kardeşlik Orta Okulu ve İstanbul Esenler Birlik Orta Okulu'nda öğrenim gören (2650) öğrenciler oluşturmaktadır. Çalışmanın örneklemini ise; rastgele seçilen 12-14 yaşlar arasında 366 erkek 274 kız olmak üzere toplam 640 öğrenci oluşturmaktadır. Araştırmada evrenin %41.40'ına ulaşılmıştır. Anket doldurulmadan önce; katılımcıya araştırma hakkında gerekli her türlü bilgi verilmiştir; ayrıca katılımcıların gönüllülükleri esas alınarak araştırmaya katılımları sağlanmıştır.

4.2 Veri Toplama Araçları

Çalışmada incelenen bireylerin saldırganlık düzeylerini belirlemek için Buss ve Perry tarafından geliştirilen Saldırganlık Ölçeği (SO) (Aggression Questionnaire) kullanılmıştır¹⁹. İlk olarak 1992'de geliştirilen ve dört temel bileşenden oluşan bu ölçek, daha sonra Buss ve Warren tarafından yeniden ele alınmış ve dolaylı saldırganlık bileşeni eklenerek incelenen bileşen sayısı beşe çıkarılmıştır²⁰. Bu ölçek birçok dile çevrilmiş ve farklı toplumlara uyarlanmıştır. Ölçeğin Türkçe'ye uyarlaması ise Can tarafından gerçekleştirilmiştir²¹. Ölçek fiziksel saldırganlık, sözlü saldırganlık, öfke, düşmanlık ve dolaylı saldırganlık olmak üzere beş alt bileşenden oluşmaktadır. Saldırganlığın beş farklı boyutunu belirlemek için toplam 34 maddeden oluşan ankete katılımcılar; (1) karakterime hiç uygun değil, (2) çok az uygun, (3) biraz uygun, (4) çok uygun ve (5) tam uygun şeklinde beşli likert tipi yanıtlar vermektedir. Buna göre ölçekten alınabilecek en düşük puan 34, en yüksek puan 170'tir Buss ve Perry tarafından yapılan test tekrar düzeyleri 0,72 ile 0,80 arasında değişmektedir¹⁹.

Ölçeği dilimize kazandıran Can tarafından yapılan iç tutarlılık çalışmasında ise alfa katsayısı toplam ölçüm için 0,91; alt ölçekler için fiziksel saldırganlıkta 0,83-0,85, sözel saldırganlıkta 0,36-0,59, öfkede 0,72-0,74, düşmanlıkta 0,74-0,75, dolaylı saldırganlıkta 0,36-0,53 olarak hesaplanmıştır²¹. Elde edilen güvenilirlik katsayılarının tümü için anlamlılık değeri % 5'in altındadır ($p < 0.05$). Bu değerler, ölçeğin saldırganlık düzeylerini kayda değer düzeyde doğru yansıttığını ortaya koymakla birlikte, bireylerin

kendi ifadelerinin samimi ve güvenilir olduğunu düşündürmektedir. Ölçekten alınan puanlar genelde her bir bileşen ayrı ayrı göz önünde bulundurularak değerlendirilmektedir. Ölçeğin her bir alt bileşeninden alınan yüksek puan, bireyin o faktöre ilişkin saldırganlık davranışına sahip olduğunu göstermektedir²¹.

4.3. Verilerin Analizi

Verilerin analizinde, farklılıkları belirlemek için frekans analizi, betimsel istatistikler, Independent t test ve One Way Anova testi uygulanmıştır. Elde edilen bulguların değerlendirilmesinde, istatistiksel olarak anlamlılık düzeyi $p<0.05$ olarak alınmıştır.

V. BÖLÜM

5.BULGULAR

Tablo 5.1. Katılımcıların Cinsiyete Göre Dağılımları

Cinsiyet	Sayı (n)	Yüzde (%)
Erkek	366	57
Kız	274	43
Toplam	640	100

Çalışmaya katılan Öğrencilerin Cinsiyetlerine ait bulgular Tablo 1’de gösterilmiştir. Çalışmaya 366 (%57) erkek ve 274 (%43) bayan öğrenci olmak üzere toplamda 640 kişi katılmıştır.

Tablo 5.2. Katılımcıların Yaşa Göre Dağılımları

Yaş	Sayı (n)	Yüzde (%)
12 Yaş	124	19,2
13 Yaş	251	38,9
14 Yaş	270	41,9
Toplam	640	100

Çalışmaya katılan Öğrencilerin yaşlarına ait bulgular Tablo 2’de gösterilmiştir. Çalışmaya 12 yaşında 92 (%15), 13 yaşında 226 (%35), 14 yaşında 251 (%38,9), 15 yaşında 65 (%9,1), 16 yaşında 6 (%2,0) öğrenci olmak üzere toplamda 640 kişi katılmıştır.

Tablo 5.3. Katılımcıların Sınıflarına Göre Dağılımları

Sınıf	Sayı (n)	Yüzde (%)
6. Sınıf	215	33,3
7. Sınıf	206	31,9
8. Sınıf	219	34,8
Toplam	640	100,0

Çalışmaya katılan öğrencilerin sınıflarına ait bulgular Tablo 3'te gösterilmiştir. Çalışmaya 6. Sınıftan 215 (%33,3), 7.Sınıftan 206 (%31,9), 8. Sınıftan 219 (%34,8), öğrenci olmak üzere toplamda 640 kişi katılmıştır.

Tablo 5.4. Katılımcıların Anne Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımları

Anne Öğrenim Durumu	Sayı (n)	Yüzde (%)
Okur Yazar Değil	99	15,3
İlkokul	275	42,6
Ortaokul	215	33,4
Lise	47	8,0
Üniversite	4	0,6
Toplam	640	100

Çalışmaya katılan Öğrencilerin Anne Öğrenim Durumlarına ait bulgular Tablo 4'de gösterilmiştir. Çalışmaya Okuryazar olmayan 99 (%15,3), İlkokul 275 (%42,6), Ortaokul 215 (%33,4), Lise 47 (%8,0), Yüksekokul-Üniversite 4 (%0,6) olduğu görülmüştür.

Tablo 5.5. Katılımcıların Baba Öğrenim Durumlarına Göre Dağılımları

Baba Öğrenim Durumu	Sayı (n)	Yüzde (%)
Okur Yazar Değil	27	4,2
İlkokul	221	34,3
Ortaokul	281	43,6
Lise	94	14,6
Yüksekokul- Üniversite	17	3,4
Toplam	640	100,0

Çalışmaya katılan Öğrencilerin Baba Öğrenim Durumlarına ait bulgular Tablo 5'te gösterilmiştir. Çalışmaya Okuryazar olmayan 27 (%4,2), İlkokul 221 (%34,3), Ortaokul 281 (%43,6), Lise 94 (%14,6), Yüksekokul-Üniversite 17 (%3,4) olduğu görülmüştür.

Tablo 5.6. Katılımcıların Ailelerinin Aylık Gelirlerine Göre Dağılımları

Ailenin Aylık Geliri	Sayı (n)	Yüzde (%)
900-1000 TL	129	20,0
1000-1500 TL	304	47,1
1500-2500 TL	153	24,1
2500 Tl ve Üzeri	54	8,4
Toplam	640	100,0

Çalışmaya katılan Öğrencilerin Ailelerin Aylık Gelirlerine ait bulgular Tablo 6'da gösterilmiştir. Geliri 900-1000 tl olan 129 (%20,0), 1000-1500 tl olan 304 (%47,1), 1500-2500 tl olan 153 (%24,1), 2500 tl ve üzeri olan 54 (%8,4) olduğu görülmüştür.

Tablo 5.7. Katılımcıların Spor Yapıp Yapmadıklarına Göre Dağılımları

Spor Yapar mısınız	Sayı (n)	Yüzde (%)
Amatör Olarak Spor Yaparım	158	24,5
Sadece Boş Zamanımda Spor Yaparım	245	38,8
Hiç Spor Yapmam	237	36,7
Toplam	640	100,0

p<0.05

Çalışmaya katılan Öğrencilerin Spor yapıp yapmadıklarına ait bulgular Tablo 7'de gösterilmiştir. Çalışmada amatör olarak spor yapanlar 158 (%24,5), Sadece boş zamanında spor yapanlar 245 (%38,8), Hiç spor yapmayanların 237 (%36,7) olduğu görülmüştür.

Tablo 5.8. Katılımcıların Spor Yapıp Yapmadığına Göre Saldırganlık Ölçeği Alt Boyutları

Aylık Gelir Durumuna Göre Saldırganlık Ölçeği Alt Boyutları		N	Ortalama	S.S.	F	P
Fiziksel Saldırganlık	Amatör Olarak Spor Yaparım	158	19,9810	6,30688	57,7	0,00
	Sadece Boş Zamanda Spor Yaparım	237	26,5570	7,14809		
	Hiç Spor Yapmam	245	20,7306	7,25367		
Sözel Saldırganlık	Amatör Olarak Spor Yaparım	158	13,1392	3,33953	61,9	0,00
	Sadece Boş Zamanda Spor Yaparım	237	16,8987	4,06179		
	Hiç Spor Yapmam	245	13,8408	3,57404		
Öfke	Amatör Olarak Spor Yaparım	158	21,2658	4,88259	24,7	0,00
	Sadece Boş Zamanda Spor Yaparım	237	24,0253	4,74156		
	Hiç Spor Yapmam	245	21,2082	4,93332		
Düşmanlık	Amatör Olarak Spor Yaparım	158	19,3671	5,05430	6,99	0,01
	Sadece Boş Zamanda Spor Yaparım	237	20,9072	4,32276		
	Hiç Spor Yapmam	245	19,4163	5,39031		
Dolaylı Saldırganlık	Amatör Olarak Spor Yaparım	158	14,6646	4,50564	9,41	0,00
	Sadece Boş Zamanda Spor Yaparım	245	13,8653	4,40499		
	Hiç Spor Yapmam	237	15,5359	3,82728		

p<0.05

Çalışmaya katılan öğrencilerin Spor yapıp yapmadıklarına Göre Saldırganlık Ölçeği Alt Boyutlarına bakıldığında Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık alt boyutlarının Hiç Spor yapmayanların ortalamalarının Amatör olarak spor yapanlara ve boş zamanlarında spor yapanlara göre daha yüksek olduğu görülmüş olup istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç görülmüştür (p<0.05). Dolaylı Saldırganlık alt boyutunda ise sadece boş zamanında spor yapanların hiç spor yapmayanlara ve amatör olarak spor yapanlara göre ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüş olup istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç görülmüştür (p<0.05).

Tablo 5.9. Katılımcıların Yaşa Göre Saldırıcılık Ölçeği Alt Boyutları

Yaşa Göre Saldırıcılık Ölçeği Alt Boyutları	N	Ortalama	S.S.	F	P			
Fiziksel Saldırıcılık	12 YAS	124	27,3871	7,21416	32,8	0,00		
	13 YAS	251	21,9323	7,25310				
	14 YAS	265	21,2415	7,22908				
	12 YAS	124	16,9113	4,14182				
Sözel Saldırıcılık	13 YAS	251	14,1873	4,18005	22,5	0,00		
	14 YAS	265	14,3925	3,53403				
	12 YAS	124	24,2339	3,90145			12,2	0,00
	13 YAS	251	21,7809	4,97230				
14 YAS	265	21,8038	5,33137					
12 YAS	124	20,2016	3,83603					
Düşmanlık	13 YAS	251	19,6892	4,92494	0,61	0,5		
	14 YAS	265	20,0943	5,48643				
	12 YAS	124	15,6290	3,68576			4,86	0,00
	13 YAS	251	14,7331	4,46458				
14 YAS	265	14,1887	4,30141					

p<0.05

Çalışmaya katılan öğrencilerin Yaş'a Göre Saldırıcılık Ölçeği Alt Boyutlarına bakıldığında Fiziksel Saldırıcılık, Sözel Saldırıcılık, Öfke, Dolaylı Saldırıcılık alt boyutları 12 yaş öğrencilerin ortalamalarının diğer yaş grubu öğrenci ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmüş olup istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç görülmüştür (p<0.05). Düşmanlık alt boyutunda ise herhangi bir anlamlı sonuç görülmemiştir (p>0.05).

Tablo 5.10. Katılımcıların Sınıfa Göre Saldırganlık Ölçeği Alt Boyutları

Sınıfa Göre Saldırganlık Ölçeği Alt Boyutları	N	Ortalama	S.S.	F	P	
Fiziksel Saldırganlık	6.Sınıf	215	23,6465	8,18739	3,38	0,03
	7.Sınıf	206	22,7233	7,49609		
	8.Sınıf	219	21,7580	6,95140		
Sözel Saldırganlık	6.Sınıf	215	15,7907	4,00326	10,7	0,00
	7.Sınıf	206	14,5437	4,32864		
	8.Sınıf	219	14,0685	3,61823		
Öfke	6.Sınıf	215	22,8140	5,13671	2,03	0,13
	7.Sınıf	206	22,1019	5,06969		
	8.Sınıf	219	21,8813	4,85331		
Düşmanlık	6.Sınıf	215	20,1302	4,89915	1,60	0,20
	7.Sınıf	206	19,4515	4,69406		
	8.Sınıf	219	20,2603	5,29764		
Dolaylı Saldırganlık	6.Sınıf	215	15,0744	4,16753	3,31	0,03
	7.Sınıf	206	14,9029	4,47544		
	8.Sınıf	219	14,0868	4,15930		

p<0.05

Çalışmaya katılan öğrencilerin Sınıf'a Göre Saldırganlık Ölçeği Alt Boyutlarına bakıldığında Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Dolaylı Saldırganlık alt boyutları 6.Sınıf öğrencilerin ortalamalarının diğer sınıf öğrenci ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmüş olup istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç görülmüştür (p<0.05). Öfke ve Düşmanlık alt boyutunda ise herhangi bir anlamlı sonuç görülmemiştir (p>0.05).

Tablo 5.11. Katılımcıların Anne Öğrenim Durumuna Göre Saldırganlık Ölçeği Alt Boyutları

Anne Öğrenim Durumuna Göre Saldırganlık Ölçeği Alt Boyutları		N	Ortalama	S.S.	F	P
Fiziksel Saldırganlık	Okur Yazar Değil	99	23,5354	7,46326	1,55	0,18
	İlkokul	275	22,9164	7,86684		
	Ortaokul	215	22,5953	7,48887		
	Lise	47	20,4468	6,43634		
	Yüksekokul-Üniversite	4	19,7500	5,90903		
Sözel Saldırganlık	Okur Yazar Değil	99	14,8283	4,37535	1,64	0,16
	İlkokul	275	14,8255	3,98978		
	Ortaokul	215	15,0698	4,13214		
	Lise	47	13,5106	3,17512		
	Yüksekokul-Üniversite	4	13,0000	1,15470		
Öfke	Okur Yazar Değil	99	22,7879	5,07952	1,03	0,39
	İlkokul	275	22,0836	5,07789		
	Ortaokul	215	22,4977	5,08698		
	Lise	47	21,1702	4,15629		
	Yüksekokul-Üniversite	4	22,2500	6,39661		
Düşmanlık	Okur Yazar Değil	99	19,7576	5,14304	1,97	0,09
	İlkokul	275	19,9673	5,07632		
	Ortaokul	215	20,3860	4,87937		
	Lise	47	18,7234	4,21541		
	Yüksekokul-Üniversite	4	15,5000	5,50757		
Dolaylı Saldırganlık	Okur Yazar Değil	99	14,8687	4,11728	1,49	0,20
	İlkokul	275	14,7964	4,31032		
	Ortaokul	215	14,7721	4,35774		
	Lise	47	13,4043	4,00358		
	Yüksekokul-Üniversite	4	12,2500	4,19325		

p<0.05

Çalışmaya katılan öğrencilerin Anne Öğrenim Durumlarına Göre Saldırganlık Ölçeği

Alt Boyutlarına bakıldığında herhangi bir anlamlı sonuç görülmemiştir (p>0.05).

Tablo 5.12. Katılımcıların Baba Öğrenim Durumuna Göre Saldırganlık Ölçeği Alt Boyutları

Baba Öğrenim Durumuna Göre Saldırganlık Ölçeği Alt Boyutları		N	Ortalama	S.S.	F	P
Fiziksel Saldırganlık	Okur Yazar Değil	27	24,5185	7,73787	2,67	0,03
	İlkokul	221	22,7511	7,68627		
	Ortaokul	281	23,2669	7,59064		
	Lise	94	20,7872	6,86877		
	Yüksekokul-Üniversite	17	20,4706	8,29998		
Sözel Saldırganlık	Okur Yazar Değil	27	15,5185	4,61911	2,41	0,04
	İlkokul	221	14,3982	4,11260		
	Ortaokul	281	15,2349	3,94086		
	Lise	94	14,5426	3,86232		
	Yüksekokul-Üniversite	17	13,1176	4,31397		
Öfke	Okur Yazar Değil	27	22,6667	5,51920	2,11	0,07
	İlkokul	221	21,8688	4,98962		
	Ortaokul	281	22,8541	5,01676		
	Lise	94	21,3723	4,59074		
	Yüksekokul-Üniversite	17	22,0000	6,44205		
Düşmanlık	Okur Yazar Değil	27	20,0741	5,37749	1,56	0,18
	İlkokul	221	19,5520	5,32005		
	Ortaokul	281	20,4591	4,84981		
	Lise	94	19,6383	4,38681		
	Yüksekokul-Üniversite	17	18,4706	4,62490		
Dolaylı Saldırganlık	Okur Yazar Değil	27	15,0000	4,68221	2,53	0,03
	İlkokul	221	14,6199	4,46200		
	Ortaokul	281	15,1103	4,20781		
	Lise	94	13,7553	3,93410		
	Yüksekokul-Üniversite	17	13,0000	3,39116		

p<0.05

Çalışmaya katılan öğrencilerin Baba Öğrenim Durumuna Göre Saldırganlık Ölçeği Alt Boyutlarına bakıldığında Fiziksel Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Dolaylı Saldırganlık alt boyutları İlkokul ve Ortaokul mezunu olan babaların diğer mezun durumlarına göre daha yüksek olduğu görülmüş olup istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç görülmüştür (p<0.05). Öfke ve Düşmanlık alt boyutunda ise herhangi bir anlamlı sonuç görülmemiştir (p>0.05).

Tablo 5.13. Katılımcıların Aylık Gelire Göre Saldırganlık Ölçeği Alt Boyutları

Aylık Gelir Durumuna Göre Saldırganlık Ölçeği Alt Boyutları		N	Ortalama	S.S.	F	P
Fiziksel Saldırganlık	900-1000 TL	129	23,8062	8,06427	2,98	0,03
	1000-1500 TL	304	22,9046	7,20795		
	1500-2500 TL	153	21,2288	7,37305		
	2500 TL ve üzeri	54	23,1111	8,62788		
Sözel Saldırganlık	900-1000 TL	129	14,7287	4,14343	2,23	0,08
	1000-1500 TL	304	15,1776	4,17379		
	1500-2500 TL	153	14,1503	3,61789		
	2500 TL ve üzeri	54	14,6852	4,10165		
Öfke	900-1000 TL	129	22,6589	4,85009	0,61	0,60
	1000-1500 TL	304	22,3224	4,68563		
	1500-2500 TL	153	22,0131	5,43985		
	2500 TL ve üzeri	54	21,7222	6,05764		
Düşmanlık	900-1000 TL	129	19,8527	4,63361	0,96	0,40
	1000-1500 TL	304	20,2796	5,02313		
	1500-2500 TL	153	19,6275	5,21748		
	2500 TL ve üzeri	54	19,3148	4,85186		
Dolaylı Saldırganlık	900-1000 TL	129	15,1705	3,80814	1,46	0,22
	1000-1500 TL	304	14,7533	4,19669		
	1500-2500 TL	153	14,4183	4,79118		
	2500 TL ve üzeri	54	13,8519	4,24000		

p<0.05

Çalışmaya katılan öğrencilerin Aylık Geliri' ne Göre Saldırganlık Ölçeği Alt Boyutlarına bakıldığında Fiziksel Saldırganlık' ta 1000-1500 tl geliri olanların diğer gelir durumlarına göre ortalamalarının daha yüksek olduğu görülmüş olup istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç görülmüştür (p<0.05). Sözel Saldırganlık, Öfke, Düşmanlık Dolaylı Saldırganlık alt boyutunda ise herhangi bir anlamlı sonuç görülmemiştir (p>0.05).

Tablo 5.14. Katılımcıların Cinsiyete Göre Saldırganlık Ölçeği Alt Boyutları

Cinsiyete Göre Saldırganlık Ölçeği Alt Boyutları		N	Ortalama	S.S.	F	P
Fiziksel Saldırganlık	KIZ	273	21,9817	7,63046	,248	0,03
	ERKEK	365	23,2466	7,51113		
Sözel Saldırganlık	KIZ	273	14,1905	3,93798	1,514	0,00
	ERKEK	365	15,2548	4,07798		
Öfke	KIZ	273	21,9194	5,08972	,406	0,10
	ERKEK	365	22,5616	4,94749		
Düşmanlık	KIZ	273	19,6484	5,14933	3,383	0,19
	ERKEK	365	20,1671	4,80121		
Dolaylı Saldırganlık	KIZ	273	14,8681	4,42389	,809	0,37
	ERKEK	365	14,5644	4,17269		

$p < 0.05$

Çalışmaya katılan katılımcıların Cinsiyete Göre Saldırganlık Ölçeği Alt Boyutlarına bakıldığında Fiziksel Saldırganlık ve Sözel Saldırganlık alt boyutları erkeklerin ortalamalarının kızların ortalamalarına göre daha yüksek olduğu görülmüş olup istatistiksel olarak anlamlı bir sonuç görülmüştür ($p < 0.05$). Öfke, Düşmanlık, Dolaylı Saldırganlık alt boyutlarında herhangi bir anlamlı sonuç görülmemiştir ($p > 0.05$).

VI. BÖLÜM

6. TARTIŞMA VE SONUÇ

Bu araştırma, öncelikli olarak spor yapanların yapmayanlara göre saldırganlık ilişkisini tüm boyutlarıyla ortaya koymayı amaçlamaktadır. Veriler, spor yapıp yapmama, cinsiyet, yaş, sınıf, anne - baba öğrenim durumu, aylık gelir gibi değişkenler ile saldırganlık ilişkisinin karşılaştırılmasıyla elde edilmiştir. Uygulanan ölçek ile deneklerin spor yapmadıklarında gösterdikleri davranışlar saldırganlık yönünden açıklanmaya çalışılmıştır. Buna bağlı olarak; spor yapmayanların, spor yapanlara göre daha saldırgan oldukları yönünde anlamlı bir fark saptanmıştır.

Katılımcıların spor yapma durumları ile saldırganlık ölçeğinden aldıkları puan ortalamalarına bakıldığında $p<0.05$ anlamlılık düzeyine göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Fiziksel saldırganlık, düşmanlık ve sözel saldırganlık alt boyutlarında spor yapan bireylerin puan ortalamalarının spor yapmayan bireylerin puan ortalamalarından yüksek olduğu bulunmuştur. Öfke alt boyutun da ise herhangi bir anlamlılık görülmemektedir $p>0.05$.

Sporda genellikle saldırganlık, engellenme, haksız kararlar ve yenilgi durumlarında ortaya çıktığı söylenebilir. Müsabakalara veya spor karşılaşmalarına baktığımızda; örneğin futbol karşılaşmasında atak yapan futbolcu bariz gol atma şansını yakalamışken rakip takım oyuncusu tarafından engellemeye maruz kaldığında tepki olarak saldırgan davranış sergileyebilmektedir. Aynı şekilde hakemlerin verdiği yanlış kararlara itiraz etme boyutunda da sözel olarak saldırgan davranış sergiledikleri hatta ne kadar görmek istemesek de bazı durumlarda sporcuların rakip takım veya hakemlere fiziksel saldırganlık derecesinde tepki verdiklerini söyleyebiliriz⁸⁰. Dervent' (2007) in yapmış olduğu lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ve sportif aktivitelere katılımı ilişkisini incelediği araştırmasında, spor yapanların, spor yapmayanlardan daha atılgan oldukları bulunmuş ancak diğer saldırganlık özelliklerinde spor yapanlar ve yapmayanlar arasında anlamlı bir fark görülmemiştir²⁸. Benzer çalışmada sporcuların psikolojik ihtiyaçlarını incelediği araştırmasında milli sporcularla, sporcu olmayanların saldırganlık ihtiyaçları arasında anlamlı fark olmadığını ortaya koymuştur¹⁷. Yıldız (2009)'ın yapmış olduğu spor yapan ve spor yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin

saldırıcılık düzeylerinin incelenmesi başlıklı çalışmasının sonuçlarına göre spor yapanlar ve yapmayanların genel saldırıcılık düzeylerinde anlamlı bir sonuç bulunamamıştır⁷⁹. Arsalan (2010)'nın yapmış olduğu düzenli spor yapan ve yapmayan çocukların demografik özelliklerine göre saldırıcılık düzeylerinin incelenmesi çalışmasında da Düzenli spor yapmanın çocukların saldırıcılık düzeyinin birçok durumdan etkilendiği sonucunu tespit etmiştir⁸. Fazel' (2011) in yapmış olduğu çalışmada, spor yapanlar spor yapmayanlara göre en yüksek sorumluluk seviyesine sahip oldukları sonucuna ulaşmıştır³⁷. Yıldız'ın (2009) yapmış olduğu araştırmada da araştırmaya katılan örneklem grubunun saldırıcılık durumlarına ilişkin yıkıcı saldırıcılık alt boyutu, spor yapan ve spor yapmayanlar bakımından incelendiğinde spor yapanların yıkıcı saldırıcılık puanları spor yapmayanların yıkıcı saldırıcılık puanlarından anlamlı derecede daha yüksek bulunmuştur⁷⁹. Tiryaki (1996) tarafından üniversite öğrencileri üzerinde yapılan bir çalışma da spor yapan ve yapmayan bireylerin saldırıcılıkları karşılaştırılmış ve spor yapanların yapmayanlara göre daha saldırıcılı olduğu belirlenmiştir⁷². Spor yapanlar ve yapmayanlar arasında yapılan çalışmalarda spor yapanların spor yapmayanlara göre daha canlı, dışa dönük, daha çalışkan, daha sabırlı, toplumsal ilişki kurmaya daha hazır, yeni bir duruma uyum sağlamalarının daha kolay, duygusal yönden daha dengeli oldukları bulunmuştur⁸⁰. Spor yapanlar ve yapmayanlar arasında yapılan çalışmalarda spor yapanların spor yapmayanlara göre daha canlı, dışa dönük, daha çalışkan, daha sabırlı, toplumsal ilişki kurmaya daha hazır, yeni bir duruma uyum sağlamalarının daha kolay, duygusal yönden daha dengeli oldukları bulunmuştur⁷¹. Sporla kazandırılan bu özellikler spor yapanların yapmayanlara oranla daha atılgan olmalarına neden olmaktadır 68.

Katılımcıların cinsiyetleri ile saldırıcılık ölçeği alt boyutları ortalamalarına bakıldığında fiziksel saldırıcılık, sözel saldırıcılık alt ölçeklerinde $p < 0.05$ anlamlılık düzeyine göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Erkek bireylerin puan ortalamalarının kız bireylerden yüksek olduğu görülmektedir. Öfke alt boyutun da ise anlamlılık olmadığı görülmektedir. Erkek bireylerin fiziki ve biyolojik özellikleri göz önüne alındığında saldırıcılı davranışlarının dışa vurma özelliğinin ağır bastığını, buna karşın bayanların saldırıcılı davranış sergileme konusunda yaratılış özellikleri göz önüne alındığında annelik duygusunun vermiş olduğu içsel uyarıcılar nedeni ile erkeklere göre daha az saldırıcılı oldukları söylene bilir. Sosyal yaşantıda da herhangi bir olumsuz

durum karşısında erkeklerin hemen tepki verdiği, hiddetlendiği ve bununla beraber saldırganlaştığı görülmektedir. Aynı durum karşısında kadınların tepkisel olarak daha yumuşak ve anlayışlı olduğu durumu göze çarpmaktadır. Yapılan benzer araştırmalarda, cinsiyetler arasında saldırganlığın nasıl ifade edildiğini sistematik olarak incelemişlerdir. Araştırma sonunda kızların ve erkeklerin aynı derecede saldırganlık gösterdiği sonucuna varılmıştır³. Konu ile ilgili yapılan araştırmalara bakıldığında; Giles ve Heyman'ın (2005) araştırmalarında, ergenlik çağındaki bireylerin cinsiyet ve saldırganlık ilişkisini ele almış ve bu sonuca göre erkek bireylerin saldırganlık düzeylerinin kadın bireylere oranla yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır⁴⁰. Filiz farklı ortaöğretim kurumu öğrencilerinin, saldırganlık ve empatik eğilim düzeyleri arasındaki ilişkiyi incelediği araştırmasında kız öğrencilerin erkek öğrencilere oranla empatik eğilim puanlarının daha yüksek olduğu sonucuna ulaşmıştır³⁸. Karataş anne-baba saldırganlığı ile lise öğrencilerinin saldırganlığı arasındaki ilişkileri, isimli araştırmasında, öğrencilerin cinsiyet değişkeni açısından saldırganlık puanlarında anlamlı farklılıkların bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır⁴⁴. Konuyla alakalı bir başka yapılmış çalışmada ise yıkıcı saldırganlık boyutunda erkek bireylerin kadın bireylere oranla daha çok yıkıcı saldırgan olduğunu ifade etmiştir⁷². Güner takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin incelenmesi isimli çalışmasının sonucunda cinsiyet değişkeni açısından anlamlı bir farklılık bulunamamıştır⁴². Araştırmacıların buldukları sonuçlarda yapmış olduğumuz araştırma sonuçları ile benzerlik göstermektedir. Bir başka yapılmış çalışmada olduğu spor yapan ve spor yapmayan ortaöğretim öğrencilerinin saldırganlık düzeylerinin incelenmesi çalışmasında ise kadınların atılgan ve edilgen saldırganlık boyutlarının erkek bireylerden yüksek olduğu sonucuna varmıştır⁷⁹. Kula endüstri meslek lisesi öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri ve saldırganlık durumları isimli araştırmasının sonuçlarına göre cinsiyet ve yaş dağılımı değişkenleri ile saldırganlık durumları arasında da anlamlı bir farklılık bulunamamıştır⁵⁷. Dervent (2007) lise öğrencilerinin saldırganlık düzeyleri ve sportif aktivitelere katılımı ilişkisi isimli araştırmasında, öğrencilerin cinsiyet değişkeni açısından saldırganlık puanlarında anlamlı farklılıkların bulunmadığı sonucuna ulaşmıştır. Atılganlık alt ölçeğinde ise spor yapan kız ve erkek deneklerin atılganlık özelliklerinde istatistiksel olarak anlamlı bir fark belirlenmiş, kızların erkeklerden daha atılgan oldukları sonucuna varmıştır²⁸.

Katılımcıların yaş' a göre saldırganlık alt boyutlarına bakıldığında anlamlı farklılıklar görülmektedir. Fiziksel saldırganlık, öfke, düşmanlık ve sözel saldırganlık, dolaylı saldırganlık alt boyutlarında 12 yaşındaki bireylerin puan ortalamaları 13-14 yaş bireylere göre puan ortalamalarının daha yüksek olduğu tespit edilmiştir. Ortaokulun çocukluk döneminin vermiş olduğu sebeplerle ilk yıllarında zorluklar ve engellerle karşılaşılmanın olması saldırganlık tutumunun düşük olması etkeni sayılabilir. Fakat yaş ilerledikçe gerek sosyal yaşamın gerekse okul hayatının vermiş olduğu kaygı ve stres durumları göz önüne alındığında bireylerin çevresi ile saldırgan tutum içerisine girdiğini düşünebiliriz. Konuyla alakalı Yurttaş'(2016) ın yaptığı üniversite öğrencileri üzerindeki çalışma bizim çalışmamızla benzerlik göstermektedir ⁸⁰. Endüstri meslek lisesi öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri ve saldırganlık durumları adlı araştırmasının sonuçlarına göre cinsiyet ve yaş dağılımı değişkenleri ile saldırganlık durumları arasında da anlamlı bir farklılık bulunamamıştır ⁵⁷. Konuyla alakalı yapılan diğer çalışmalarda 18-21 yaş grubunun genel saldırganlık puanlarının 14-17 yaş grubundan fazla olduğu ve aralarındaki farkın önemli olduğu sonucuna varmıştır ³².

Katılımcıların aylık gelirleri ile saldırganlık düzeyi alt boyutlarına bakıldığında $p<0.05$ anlamlılık düzeyine göre anlamlı farklılık olduğu görülmektedir. Fiziksel saldırganlık alt ölçeğinde kişisel aylık gelir düzeyi 2500 TL ve üzeri olan bireylerin puan ortalamaları diğer aylık gelirlerine göre yüksek olduğu görülmektedir. Öfke, Dolaylı Saldırganlık, Sözel Saldırganlık, Düşmanlık alt boyutlarında herhangi bir anlamlı sonuç rastlanılmamıştır. Öğrencilerin kişisel aylık miktarlarında artış oldukça fiziksel saldırganlık düzeylerinde de artış olduğu gözle çarpılmaktadır. Olumsuz bir durum karşısında maddiyatın da yetersiz olduğu durumlarda savunma mekanizması olarak saldırgan tutum ve davranışlar gösterilebildiği ifade edilebilir ⁸⁰. Yıldız (2009) 'ın yapmış olduğu çalışmada deneklerin saldırganlık durumlarına ilişkin yıkıcı saldırganlık alt boyutu için elde edilen puanlar gelir seviyesi bakımından incelendiğinde aylık geliri 250-300, 301-350, 351-400, 401-450 ve 451" den daha fazla olan ailelerin çocukları arasında istatistiksel olarak anlamlı bir farklılık tespit edilmemiştir ⁷⁹. Ece 'nin yapmış olduğu çalışmanın sonuçlarına göre aile gelir düzeyi orta olanların genel saldırganlık puanlarının, aile gelir düzeyi iyi olanlardan düşük olduğu ve aralarındaki farkın anlamlı olduğu sonucuna ulaşmıştır ³².

Katılımcıların Anne Öğrenim Durumuna göre saldırganlık alt boyutlarına bakıldığında anlamlı farklılıklar görülmemektedir $p>0.05$. Konuyla alakalı Üniversite Öğrencilerinde spora Katılımın Saldırgan Davranışlar Üzerine Etkilerinin İncelenmesi konulu çalışmada öğrencilerin baba ve anne eğitim durumuna göre yıkıcı, atılgan, edilgen ve genel saldırganlık durumları arasında önemli bir fark yoktur ⁶⁹.

Katılımcıların Baba Öğrenim Durumuna göre saldırganlık alt boyutlarına bakıldığında anlamlı farklılıklar görülmektedir $p<0.05$. Fiziksel saldırganlık, Sözel Saldırganlık, dolaylı saldırganlık alt boyutlarında Okuryazar olmayanların puan ortalamalarının diğerlerine göre daha yüksek olduğu tespit edilmiştir.

Sonuç olarak spor yapmayan bireylerin spor yapan ya da boş zamanlarında spor yapan bireylere göre daha fazla saldırgan tutum ve davranışlara sahip oldukları gözlemlenmiştir. Saldırganlığa sebep olan bireysel kültürel sosyo-ekonomik faktörler dikkate alındığında bireylerin sportif faaliyetleri hayatlarının bir parçası haline getirdiklerinde bireyin toplum ve toplumun kişi üzerindeki beklentileri değişiklik gösterecek âdete bireyi toplumsal faaliyetler açısından daha sorumlu hale getirerek toplumun olumlu rol ve beklentilerine cevap verebilme kapasitesi artacaktır kültürel faaliyetler ve sosyal yaşamın bireye yüklediği beklentiler bireyin olumlu yönde eğitilmesine imkân tanıyacaktır. Spor ve sportif faaliyetlerin eğitim alanının gerçek bir parçası haline getirerek bireyin zihinsel ve fiziksel olarak eğitilmesi birey ve toplumun günümüzün vebası olarak değerlendirilen stres kaygı ve birçok psikolojik problemlerden uzak tutacak sağlıklı nesillerin yetişmesine imkân tanınacaktır. Bunun gerçekleşmesi için merkezi olarak milli eğitim, gençlik ve spor bakanlıklarının her yaşta nesilleri sportif açıdan desteklemesi üniversitelerin daha aktif bir görev almaları yerelde belediye ve toplum üzerinde söz sahibi olan kurum ve kuruluşların özellikle bunu bir görev olarak görmelerinin daha faydalı olacağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- 1.Acet, M.. Sporda Saldırganlık ve Şiddet. İstanbul: Morpa Yayınları. (2005)
- 2.Ağlamaz, T.. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Puanlarının Kendini Açma Davranışı Okul Türü, Cinsiyet, Sınıf Düzeyi, Anne-Baba Öğrenim Düzeyi ve Ailenin Aylık Gelir Düzeyi Açısından İncelenmesi. Samsun: 19 Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (2006)
- 3.Aktaş, V., & Güvenç, G.. Kız ve Erkek Ergenlerde Saldırgan ve Olumlu Sosyal Davranışlar İle Yaş, İlişkisel Bağlam Ve Kişiler-Arası Duyarlılık Arasındaki İlişkiler. Ankara: Hacettepe Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi. (2006)
- 4.Altaş, A., & Baltaş, Z.. Stres ve Başa Çıkma Yolları. İstanbul: Evrim Yayım. (1998).
- 5.Aracı, H. Okullarda Beden Eğitimi. Ankara: Bağırhan Yayinevi. (1993).
- 6.Arıkan, N. Farklı Branşlardaki Spor Seyircilerinin Sosyo-Kültürel Profili ve İzleyicilik Durumları Üzerine Bir Araştırma. Ankara: Yayınlanmış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü. (2000).
- 7.Armağan, İ. Sporun Toplum Bilimsel Temelleri. İzmir: Ege Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu. (1981).
- 8.Arsalan, Ç., Hamarta, E., Arsalan E. Ergenlerde saldırganlık ve kişilerarası problem çözmenin incelenmesi. İOO İlköğretim -Online Dergisi, , 9:379-388. (2010).
- 9.Atkinson, R., Atkinson, R., Smith, E., Bem, D., & Nolen-Hoeksema, S. Psikolojiye Giriş (Y. Alogan, Çev.). Ankara: Arkadaş Yayınevi. (1999).
- 10.Atkinson, R., Richard, C., Smith, E., Bem, D., & Hoeksema, S. Psikolojiye Giriş. Ankara: Arkadaş Yayınevi. (2002).
- 11.Balcıoğlu, İ. Sporun Sosyolojisi ve Psikolojisi. İstanbul: Bilge Yayınları. (2003).
- 12.Bandura, A. Sociallearningtheory of Agression. Journal of Communication. (1973).
- 13.Baumann, S. Uygulamalı Spor Psikolojisi. İstanbul: Alfa Yayım. (2002).
- 14.Beach, E. Visual math: A fantasy for the future of education. Association for Computing Machinery Sigcue, (1980).

- 15.Bemak, Fred ve Keys, Susan, *Violent and Aggressive Youth*, USA: Corvin Press(2000)
- 16.Berkowitz, L. Some determinants of impulsive aggression: The role of mediated associations with reinforcements for aggression. *Psychological Review*(1974).
- 17.Bilge, F. Sporcuların Psikolojik İhtiyaçları. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi. H.Ü. Sosyal Bilimler Enstitüsü. Ankara (1990).
- 18.Boxer, S., & Tisak, M. Children' s beliefs about the continuity of aggression. *Aggressive behavior*. (2005).
- 19.Buss AH, Perry M The Aggression Questionnaire. *J Pers Soc Psych* 63: 452-9. (1992).
- 20.Buss AH, Warren WL *Agression Questionnaire: Manual*. LA: Western Psychological Services. (2000)
- 21.Can S. “Aggression questionnaire” adlı ölçeğin Türk popülasyonunda geçerlilik ve güvenilirlik Çalışması. Genel Kurmay Başkanlığı, Gülhane Askeri Tıp Akademisi Haydarpaşa Eğitim Hastanesi Ruh Sağlığı ve Hastalıkları Servis Şefliği, yayımlanmamış uzmanlık tezi, İstanbul. (2002).
- 22.Cüceloğlu, D. İnsan ve Davranışı. İstanbul: Remzi Yayım. (1992).
- 23.Crick, N. R. and Grotpeter, J.K. Relational aggression, gender, and social psychological adjustment. *Child Development*, 66, 710-722. (1995).
- 24.Çaha, Ö. Spora Yaslanarak Bir Nefes Almak. Ankara: Düşünen Siyaset Dergisi Mart Yayınları. (1999).
- 25.Çelik, E. Okul öncesi eğitim öğretmenlerinin empatik eğilimlerinin bazı değişkenler açısından incelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Çocuk Gelişimi ve Ev Yönetimi Anabilim Dalı, Konya.
- 26.Çetinkaya, H. (1991). Video Oyunlarının Çocuklarda Saldırganlığa Etkisi. Ankara: Hacettepe Üniversitesi. (2008).

- 27.Çobanoğlu, M. Sporda Saldırganlık Olgusunun Sportif Performans Üzerine Etkisi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Yayınlanmamış Doktora Tezi. (1993).
- 28.Dervent, F. Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri ve Sportif Aktivitelere Katılma İlişkisi. Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi. (2007).
- 29.Dizman, H., & Figen, G. Saldırganlık Eğilimleri. (2005).
- 30.Doğan, B. Spor Sosyolojisi ve Uygulamalı Spor Sosyolojisine Giriş. Ankara: Nobel Yayın Dağıtım. (2007).
- 31.Doğan, O. Spor Psikolojisi. Adana: Nobel Kitabevi. (2005).
- 32.Ece, C. Futbol Müsabakalarını Stadyumda Seyreden Üniversite Ve Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Araştırılması (Sakarya İli Örneği). Dumlupınar Üniversitesi/Sağlık Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, Kütahya. (2014).
- 33.Ergün, M. Eğitim ve Toplum. Malatya: İnönü Üniversitesi Yayınları. (1987).
- 34.Eripek, S. Spor Psikolojisi. Eskişehir : Anadolu Üniversitesi Yayınları. (1993).
- 35.Erkal, M. Sosyolojik Açıdan Spor. 2. Baskı. İstanbul: Türk Dünyası Araştırmalar Vakfı, Kutsun Matbaa ve Reklamcılık Merkezi. (1992).
- 36.Erkal, M., Güven, Ö., & Ayan, D. Sosyolojik Açıdan Spor. 3. Baskı. İstanbul: Der Yayınları. (1998).
- 37.Fazel, K.A. The comparison of fivePersonality traits between male and female athletes and non-athletes. Growth and Sporting-Motion Learning. (2011).
- 38.Filiz, A. Farklı Lise Türlerindeki Öğrencilerin Empatik Eğilimleri ve Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Yeditepe Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü, İstanbul. (2009).
- 39.Fromm, E. Sevgi ve Şiddetin Kaynağı. İstanbul,: Pergel Yayınevi. (1982).
- 40.Giles, J., Heyman, G.D. Young Children's Beliefs About The Relationship Between Gender and Aggressive Behavior. Child Development. January/February. Vol: 76. No: 1., s.107 –12. (2005).

- 41.Göktepe, M. Türkiye'deki Bayan Futbolcuların Sosyo-Ekonomik Durumları ve Futbol Branşına Yönelme Nedenleri. Ankara : Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü. (2008).
- 42.Güner, Ç. B. Takım sporları ve bireysel sporlar yapan sporcuların saldırganlık düzeylerinin incelenmesi, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Samsun. (2006).
- 43.İnel, M. Kimlik Oluşumunda Spor Ne Kadar Merkezde. Mersin: Yüksek Lisans Tezi, Mersin Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (1996).
- 44.Karataş, Z. B. Anne baba saldırganlığı ile lise öğrencilerinin saldırganlığı arasındaki ilişkinin incelenmesi. Çağdaş Eğitim Dergisi. 317, 30-39. (2005).
- 45.Karakaya, M. Takım Sporunu Yapan Sporcularla Bireysel Spor Yapan Sporcuların Saldırganlık Düzeylerinin Karşılaştırılması . Niğde: Niğde Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi. (2002).
- 46.Karaküçük, S. Boş Zamanları Değerlendirme Kavram Kapsam ve Bir Araştırma. 2. Baskı. Ankara : Seren Ofset. (1997).
- 47.Keten, M. Türkiye'de Spor. 2. Baskı. İstanbul: Polat Ofset. (1993).
- 48.Kılıçgil, E. Sosyal Çevre ve Spor İlişkileri, Teori ve Elit Sporculara İlişkin Bir Uygulama. Ankara: Bağırhan Yayınevi. (1998).
- 49.Kızmaz, Z. Şiddetin Sosyo-Kültürel Kaynakları Üzerine Sosyolojik Bir Yaklaşım. Elazığ: Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. (2006).
- 50.Kocabaşoğlu, N., Savrun, M., Tarhan, N., Yavuz, R., & Balcıoğlu, İ. Biyolojik, Sosyolojik, Psikolojik Açından Şiddet 3. Baskı. İstanbul: Yüce Yayıncılık. (1997).
- 51.Koç, Ş. Spor Psikolojisine Giriş. İzmir : Saray Medikal Yayıncılık. (1994).
- 52.Konter, E. Spor Psikolojisi Uygulamalarında Yanılgılar ve Gerçekler. İzmir: Dokuz Eylül Yayınları. (2003).
- 53.Korkut, F. İfade Edici Saldırganlık Ölçeğinin (İSÖ) Türkçeye Uyarlanması Üzerine Bir Ön Çalışma. Adana: Çukurova Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi. (2002).

- 54.Köknel, Ö. Bireysel Ve Toplumsal Şiddet,1. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi. (1996).
- 55.Köknel, Ö. Bireysel ve toplumsal şiddet, İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi. (2000).
- 56.Kulaksızoğlu, A. Ergenlik Psikolojisi. İstanbul: Remzi Yayınları. (2002).
- 57.Kula, E. Endüstri meslek lisesi öğrencilerinin umutsuzluk düzeyleri ve saldırganlık durumları. Yeditepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Eğitim Yönetimi ve Denetimi Anabilim Dalı, İstanbul. (2008).
- 58.Kuru, E. Sporda Psikoloji. Ankara : G.Ü. İletişim Fakültesi Basımevi. (2000).
- 59.Küçük, V., & Koç, H. Psiko-sosyal Gelişim Süreci İçerisinde İnsan ve Spor İlişkisi. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi. (2003).
- 60.LebLANC, & Dickson. Çocuklar ve Spor. (2005).
- 61.Lorenz, K. Saldırganlığın Spontanlığı (Şahinoğlu, M. Çev.). İstanbul: Cogito-Üç Aylık Düşünce Dergisi. (1996).
- 62.Morgan, C. Psikolojiye Giriş. Ankara : Hacettepe Üniversitesi Yayınları. (1995).
- 63.Morris, G. Psikolojiyi Anlamak (H.B. Ayvaşık, M. Sayıl, Çev.). Ankara: Türk Psikoloji Derneği. (2002).
- 64.Niru, N., & Özönder, C. Türk Sosyo-Kültür Yapısı İçinde Âdetler, Örfler, Görenekler, Gelenekler. Millî Kültür Unsurları Üzerine Genel Görüşler. Ankara: Atatürk Kültür Merkezi Yayınları. (1990).
- 65.Özbaydar, S. İnsan Davranışlarının Bilimsel Sınırları ve Spor Psikolojisi, Bilimsel Sorunlar Dizisi. İstanbul: Altın Kitaplar Yayınevi. (1983).
- 66.Öztürk, F., Koparan, Ş., Haşıl, N., Efe, M. ve Özkaya, G. Antrenör ve hakemlerin empati durumlarının araştırılması. Spormetre Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri Dergisi, 2 (1), 19-25. (2004).
- 67.Öztürk, F. Toplumsal Boyutlarıyla Spor.3. Baskı . Ankara : Bağırhan Yayınevi. (1998).

- 68.Solak, Nadir. Spor Yapan Ve Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeyleri İle Empatik Eğilim Düzeyleri Arasındaki İlişkinin İncelenmesi, Çorum; Yüksek Lisans Tezi. Gazi Üniversitesi. (2011).
- 69.Şenyüzlü, E. Üniversite Öğrencilerinde Spora Katılımın Saldırgan Davranışlar Üzerine Etkilerinin İncelenmesi, Kütahya; Yüksek Lisans Tezi. Dumlupınar Üniversitesi. (2013).
- 70.Tiryaki, G. Spor Psikolojisi. Ankara: Eylül Yayınevi. (2000).
- 71.Tiryaki, G., Erdil, G., Acar, M., & Emlek, Y. Sporcu ve Sporcu Olmayan Gençlerin Kişilik. Ankara: SHD. (1991).
- 72.Tiryaki, S. Spor Yapan Bireylerin Saldırganlık Düzeylerinin Belirlenmesi. Mersin: Mersin Üniversitesi, Yüksek Lisans Tezi. (1996).
- 73.Tunç, A. Beden Eğitimi ve Spor Tarihi. Ankara : Damla Ofset Matbaacılık. (1997).
- 74.Tuzgöl, M. Ana-Baba Tutumları Farklı Lise Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin Çeşitli Değişkenler Açısından İncelenmesi. Ankara: Yüksek Lisans Tezi, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü. (1998).
75. Yavuzer, H. Çocuk Psikolojisi, İstanbul: Remzi Kitabevi, (2003).
- 76.Yetim, A. Sporun Sosyal Görünümü. Beden Eğitimi ve Spor Bilimleri. (2000).
- 77Yetim, A. Sosyoloji ve Spor. Ankara: Berikan Yayınevi. (2011).
- 78.Yıldırım, F. Saldırganlık ve Cinsiyet İlişkisi. Mülkiyeliler Birliği Dergisi. (1998).
- 79.Yıldız, S. Spor Yapan ve Spor Yapmayan Ortaöğretim Öğrencilerinin Saldırganlık Düzeylerinin İncelenmesi. Yüksek lisans tezi, Selçuk Üniversitesi, Konya.Üniversitesi, Sağlık Bilimleri Enstitüsü/Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi. Mersin. (2009).
- 80.Yurttaş, HüseyinSpor yapan ve Yapmayan Üniversite Öğrencilerinin,Saldırganlık Düzeylerinin Belirlenmesi Atatürk Üniversitesi,Eğitim Bilimleri Enstitüsü,Yüksek Lisans Tezi. (2016),

EKLER

EK – 1 KİŞİSEL BİLGİ FORMU

Sınıfınız: ()

Yaşınız : ()

1. Cinsiyetiniz

- Kız
 Erkek

2. Annenizin öğrenim düzeyi aşağıdakilerden hangisine uygundur?

- Okuryazar değil
 İlkokul
 Ortaokul
 Lise
 Yüksek okul-Üniversite

3. Babanızın öğrenim düzeyi aşağıdakilerden hangisine uygundur?

- Okuryazar değil
 İlkokul
 Ortaokul
 Lise

Yüksek okul-Üniversite

4. Ailenizin aylık gelir düzeyi aşağıdakilerden hangisine uygundur?

900-1000 YTL ve altında

1000-1500 YTL

1500 -2500 YTL

2500 YTL ve üzerinde

5:A:Amatör olarak spor yapıyorum ()

B: Sadece Boş Zaman (serbest zaman)'da spor yapıyorum ()

C: Hiç spor yapmıyorum ()

Not: Sevgili öğrenciler bu anket Düzde Üniversitesinde Yüksek lisans Tezine ışık tutmak adına sadece bilimsel amaçlarla kullanılacaktır. Başka bir amaç için kullanılmayacaktır. Lütfen herhangi bir kimlik bilgisi belirtmeyiniz. Cevaplarınızı şıkların karşısında belirtilen yerlere lütfen içtenlikle işaretleyiniz. İlginiz ve katkılarınız için teşekkür ederiz.

Lokman ARSLAN

Beden Eğitimi Öğretmeni

EK – 2 BİREYSEL DÜŞÜNCELER ÖLÇEĞİ

Açıklama: Bu formda, insanların günlük yaşamlarındaki düşüncelerini yansıtan bazı ifadeler bulunmaktadır. Lütfen, her maddeyi dikkatle okuyarak o maddede belirtilen ifadeye ne kadar katılıp katılmadığınıza karar veriniz ve kendinize en uygun seçeneği işaretleyiniz. Okuduğunuz maddede yer alan ifade, sizin düşüncelerinize tamamen uygunsa **Tam Uygun** doğru olduğunu düşünüyorsanız **Çok Uygun** seçeneğini; tamamen değil ama genel olarak düşüncelerinize uygunsa ve genellikle doğru olduğunu düşünüyorsanız **Biraz Uygun** seçeneğini; bazen doğru bazen de yanlış bulduğunuz ve katılıp katılmamakta karar veremediğiniz bir düşünce ise **Çok Az Uygun** seçeneğini; hiç uygun bulmadığınız ve kesinlikle katılmadığınız bir düşünce ise **Hiç Uygun Değil** seçeneğini işaretleyiniz. Bu maddelerin doğru ya da yanlış bir cevabı yoktur. Her maddede yer alan ifadeye ne kadar katıldığınıza karar vererek kendinize en uygun seçeneği işaretlemeniz önemlidir. Lütfen, hiçbir maddeyi boş bırakmayınız.

	Karakterinize en uygun olan yanıt (X) şeklinde işaretleyiniz	Hiç Uygun Değil	Çok Az Uygun	Biraz Uygun	Çok Uygun	Tam Uygun
1	İnsanlar Birbirlerini Dinlemeyi Öğrenmelidir				(x)	
2	Kendime Her Zaman Güvenirim		(x)			

EK – 2 BİREYSEL DÜŞÜNCELER ÖLÇEĞİ

	Karakterinize en uygun olan yanıtı (X) şeklinde işaretleyiniz	Hiç Uygun Değil	Çok Az Uygun	Biraz Uygun	Çok Uygun	Tam Uygun
1	Arkadaşlarım çok münakaşacı olduğumu söyler					
2	Şans hep başkalarına gülüyor, hep onlardan yana oluyor					
3	Birden parlamam ama çabuk sakinleşirim					
4	Kendimi sık sık diğer insanlarla tartışırken bulurum					
5	Bazen hayatın bana adaletli davranmadığını düşünürüm					
6	İnsanlarla aynı fikirde olmazsam onlarla tartışmaktan kendimi alıkoyamam					
7	Bazen ortada hiçbir neden yokken Parlarım					
8	Kız ya da erkek birisi beni kızdırtırsa ona vurabilirim					
9	Bazen neden bu kadar katı olduğumu merak ediyorum					
10	Tanıdığım insanları tehdit ettiğim Olmuştur					
11	Biri çok üzerime geldiğinde, beni sıkıştırdığında ona vurabilirim					
12	Öfkemi kontrol etmekte zorluk çekerim					
13	Eğer çok kızarsam o kişinin yaptığı işleri berbat edebilirim					
14	Kapıyı arkadan gelenin yüzüne çarpacak kadar çıldırabilirim					
15	İnsanlar bana patronluk tasladıklarında onların inadına işi ağırdan alırım					
16	İnsanlar bana nazik davrandıklarında ne isteyeceklerini merak ederim					
17	Her şeyi dağıtacak kadar Çılgınlaşabilirim					
18	Bazen sevmediklerim hakkında Dedi kodu yayar, çamur atarım					
19	Ben sakin biriyim					
20	İnsanlar beni kızdırırlarsa onlara gerçek düşüncelerimi söyleyebilirim					

EK – 2 BİREYSEL DÜŞÜNCELER ÖLÇEĞİ

21	Bazen insanların bana arkamdan güldüklerini hissedirim					
22	İstediyimi elde edemediğim zaman kızgınlığımı gösteririm					
23	Bazen birine vurma isteğimi kontrol Edemem					
	Karakterinize en uygun olan yanıtı (X) şeklinde işaretleyiniz	Hiç Uygun Değil	Çok Az Uygun	Biraz Uygun	Çok Uygun	Tam Uygun
24	Pek çok insandan daha sık kavga Ederim					
25	Eğer biri bana vurursa ben de ona Vururum					
26	Arkadaşlarımla aynı fikirde olmadığımda bunu açıkça söylerim					
27	Haklarımı korumak gerektiğinde şiddete başvurmam gerekirse hiç çekinmem					
28	Fazla dostça davranan yabancılara Güvenmem					
29	Bazen kendimi patlamaya hazır bir bomba gibi hissedirim					
30	Beni gerçekten rahatsız edenlere susarak, ilgilenmeyerek tepki veririm					
31	Arkadaşlarımla arkamdan benim hakkımda konuştuklarını bilirim					
32	Bazı arkadaşlarım benim düşünmeden hareket ettiğimi söylerler					
33	Bazen hiçbir şeyi düşünemeyecek kadar kışkırtıcı olurum					
34	El şakası yapmaktan hoşlanırım					

İZİNLER

EK – 3.1

T.C.
ESENLER KAYMAKAMI İÇİ
Türk İsvaç Kardeşlik Ortaokulu Müdürlüğü

Sayı: 55827343-900/ 201
Konu: Lokman ARSLAN Anket

23/03/2015

ESENLER İLÇE MİLLİ EĞİTİM MÜDÜRLÜĞÜNE

Okulumuz Beden eğitimi Öğretmeni Lokman ARSLAN'nın Anket Çalışması yapmak için sunduğu dilekçe ilişikte sunulmuştur.
Gereğini bilgilerinize arz ederim.

Deniz ÖZARAL
Okul Müdürü

EKLER _____ :

Dilekçe (1 Adet)

Sayı: 3161887
Tarih: 23-03-2015

Adres : Fatih Mahallesi Hakkı Beşar Sokak No:11 Esentepe İSTANBUL
Tel No : +90 (212) 610 59 21 - Fax No : +90 (212) 610 59 21
e-Posta : 242555@meb.k12.tr - Web : <http://www.nurkizveortadokulu.meb.k12.tr/>

**T.C.
ESENLER KAYMAKAMLIĞI
İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü**

Sayı : 61550797/604/3265181
Konu: Anket (Lokman ARSLAN)

26/03/2015

KAYMAKAMLIK MAKAMINA

İlgi : Türk İsveç Kardeşlik Ortaokulu Müd.nün 23/03/2015 tarih ve 201 sayılı yazısı

İlçemiz Türk İsveç Kardeşlik Ortaokulu Beden Eğitimi Öğretmeni Lokman ARSLAN Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans öğrencisi olduğunu ve yüksek lisansla ilgili "Ortaokullarda Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinin Karşılaştırılması" isimli projeyi hazırladığı ve bu projeye ilgili ekte sunulan anketi ilçemiz ortaokullarındaki öğrencilere uygulamak istediğini ilgi tarihli yazı ile bildirmiş olup, Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Selahattin GÖÇKEN
Müdür a.
Şube Müdürü

OLUR
26/03/2015
Bayram ERCAN
Kaymakam a
İlçe Millî Eğitim Müdürü

T.C.
ESENLER KAYMAKAMLIĞI
İlçe Millî Eğitim Müdürlüğü

Sayı : 61550797/604/3265181
Konu: Anket (Lokman ARSLAN)

26/03/2015

KAYMAKAMLIK MAKAMINA

İlgi : Türk İsvaç Kardeşlik Ortaokulu Müd.nün 23/03/2015 tarih ve 201 sayılı yazısı

İlçemiz Türk İsvaç Kardeşlik Ortaokulu Beden Eğitimi Öğretmeni Lokman ARSLAN Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı, Tezli Yüksek Lisans öğrencisi olduğunu ve yüksek lisansla ilgili "Ortaokullarda Spor Yapan ve Yapmayan Öğrencilerin Saldırganlık Düzeylerinin Karşılaştırılması" isimli projeyi hazırladığı ve bu projeye ilgili ekte sunulan anketi ilçemiz ortaokullarındaki öğrencilere uygulamak istediğini ilgi tarihli yazı ile bildirmiş olup, Müdürlüğümüzce uygun görülmektedir.

Makamınızca da uygun görüldüğü takdirde olurlarınıza arz ederim.

Selahattin GÖÇKEN
Müdür a.
Şube Müdürü

OLUR
26/03/2015
Bayram ERCAN
Kaymakam a
İlçe Millî Eğitim Müdürü

BİRLİK ORTA OKULU MÜDÜRLÜĞÜNE

Esenler Türksveç Kardeşlik Orta Okulu'nda Beden Eğitimi Öğretmeni olarak görev yapmaktayım
Esenler Millî Eğitim Müdürlüğünden almış olduğum resmi izin gereği okulunuzda 12-14 yaş grubu
öğrencilere Saldırganlık Anketi uygulamak istiyorum

Gereğini arz ederim

07/04/2015

Lokman ARSLAN

Adres:Zeyrekmah eski mutafklar sok no 21/Fatih /İst

EK-3.4.

ÖZGEÇMİŞ

15/03/1978 Yılında Elazığ' ilinde doğdum. İlk, orta ve lise öğrenimimi Elazığ' ilinde tamamladım. 1998 yılında Elazığ Fırat Üniversitesi Beden Eğitimi ve Spor Yüksekokulu bölümünü kazanıp 2002 yılında aynı üniversiteden mezun oldum. 2003 Yılında İstanbul İl Milli Eğitim Müdürlüğü emrine Beden Eğitimi öğretmeni olarak atandım hala İstanbul Bayrampaşa ilçe milli eğitim müdürlüğü bünyesinde Beden Eğitimi öğretmeni olarak görev yapmaktayım 2014 yılında Düzce Üniversitesi Sağlık Bilimleri Enstitüsü Beden Eğitimi ve Spor Anabilim Dalı Tezli Yüksek Lisans programında okumaya hak kazandım. 2014 yılından itibaren Düzce üniversitesi yüksek lisans öğrencisi olarak eğitim hayatımı sürdürmekteyim.